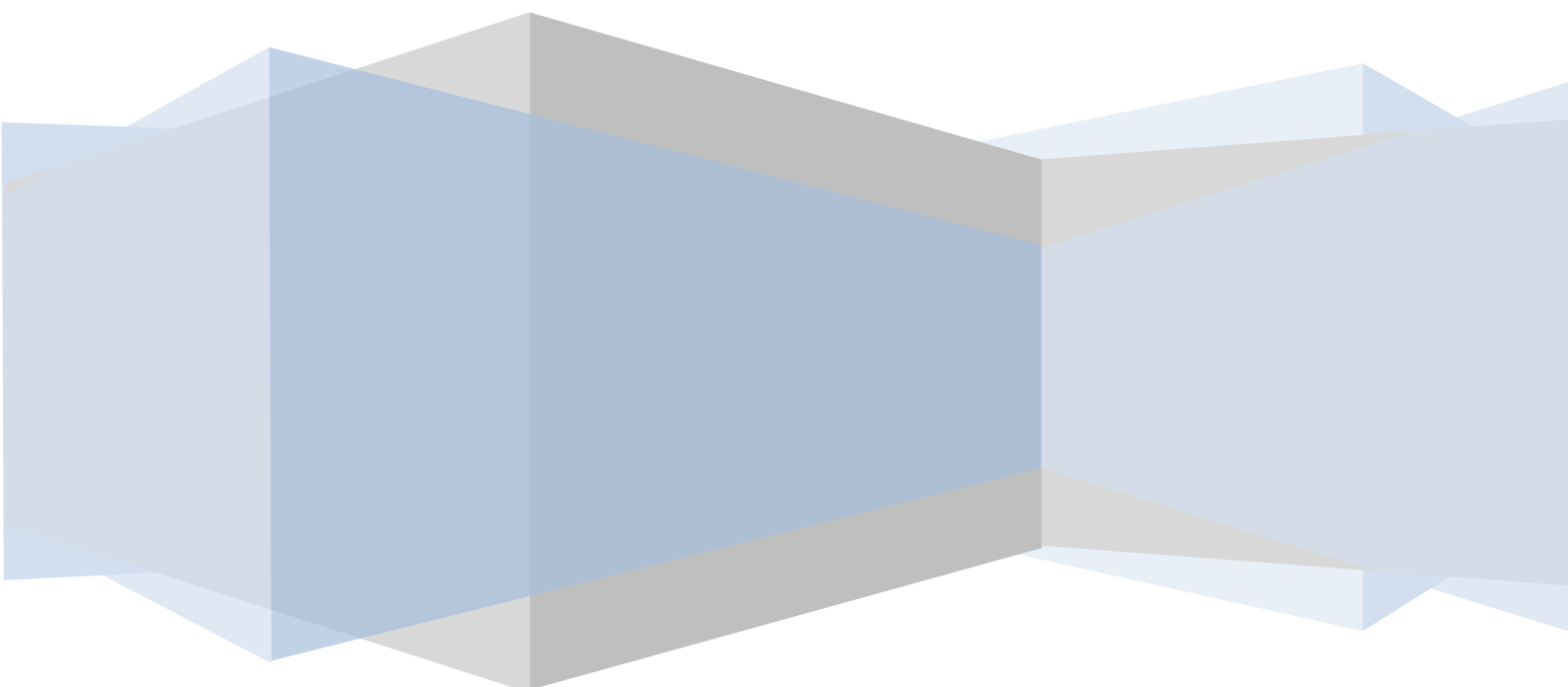

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

ΠΑΡΕΑ ΣΥΝΟΜΗΛΙΚΩΝ

Επιμέλεια: Ματμούγια Μελίνα, Παπαδοβασιλάκη Καλλιόπη ,
Πατεράκη Αλεξάνδρα, Φανουράκη Ευαγγελία, Χουστουλάκη Ιωάννα

Διδάσκουσα: Χαραλαμπάκη Αντωνία

ΓΕΛ ΜΟΙΡΩΝ

Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

Σχολικό έτος: 2013-2014

Α΄ Τετράμηνο

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΕΑΣ ΤΩΝ ΣΥΝΟΜΗΛΙΚΩΝ.....	4
ΠΑΡΕΑ ΣΥΝΟΜΙΛΗΚΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	9
ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ.....	13
ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ.....	27
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ.....	35

Εισαγωγή

Σ' αυτήν την εργασία προσπαθήσαμε να αποτυπώσουμε την επιρροή που ασκεί η παρέα των συνομηλίκων ως προς την κοινωνικοποίηση του παιδιού. Αυτό σημαίνει πως ο κύριος σκοπός της εργασίας μας στοχεύει στο κατά πόσο η παρέα στην εποχή μας καθορίζει τη διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών σε μία περίοδο ιδιαίτερα σημαντική για την ανάπτυξη των χαρακτηριστικών του ατόμου και της ψυχοσύνθεσής του. Επιπρόσθετα, στα πλαίσια της εργασίας αυτής ασχοληθήκαμε και με τον ρόλο της οικογένειας ως φορέας κοινωνικοποίησης και κυρίως με τους τρόπους με τους οποίους αυτή μπορεί να βοηθήσει ή και να αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα στην ομαλή ένταξη του παιδιού στην κοινωνία και στην ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων με τους συνομήλικους του. Τέλος, μελετήσαμε την επιθετικότητα και τον σχολικό εκφοβισμό ως κοινωνικό φαινόμενο, τα αίτια και τις συνέπειές του.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΕΑΣ ΤΩΝ ΣΥΝΟΜΗΛΙΚΩΝ

Πρόλογος:

Οι παρέες των συνομηλίκων, αποτελούν, μαζί με τη γειτονιά, τους μοναδικούς σχεδόν άτυπους αλλά σημαντικούς φορείς κοινωνικοποίησης. Μέσα από τις παρέες το παιδί κάνει τις πρώτες του προσπάθειες να δημιουργήσει έναν κόσμο όπου δεν θα υπάρχει ο αυστηρός έλεγχος των μεγάλων, η συμπεριφορά του οργανώνεται και αποκτά κοινωνικό χαρακτήρα, δοκιμάζει νέες εμπειρίες, κοινές με τους φίλους του και πιθανόν διαφορετικές από τα πρότυπα της οικογένειας και του σχολείου. Τα παιδιά διαμορφώνουν μία νέα αντίληψη του 'εμείς', μέσα από το παιχνίδι και τη συναναστροφή, μαθαίνουν να ανταγωνίζονται και να συμβιβάζονται, να υπολογίζουν τους άλλους, να παίζουν σύμφωνα με τους κανόνες, να βιώνουν υποχρεώσεις και δικαιώματα, θέσεις και ρόλους διαμορφώνοντας την προσωπικότητά τους.

Η είσοδος στο σχολείο αποτελεί σταθμό στη ζωή του παιδιού. Το παιδί απομακρύνεται από το στενό περιβάλλον της οικογένειας και της γειτονιάς και εισέρχεται στο χώρο των ευρύτερων κοινωνικών σχέσεων. Η ευθύνη της οικογένειας στα θέματα κοινωνικοποίησης αρχίζει να περιορίζεται και μέρος της ευθύνης αναλαμβάνεται από τους άλλους φορείς, με κύριο πυρήνα τη σχολική κοινότητα και κατ' επέκταση και την παρέα συνομηλίκων.

Για πολλά χρόνια, το παιδί θα βρίσκεται και θα εργάζεται μαζί με άλλα τριάντα - σαράντα παιδιά, κάτω από την καθοδήγηση και εποπτεία του δασκάλου, με διπλή ιδιότητα: του μαθητή και του συμμαθητή-φίλου. Ως μαθητής έχει να αντιμετωπίσει ποικίλα μαθησιακά προβλήματα. Οι μαθησιακές αυτές απαιτήσεις αποτελούν αφετηρία για νέα επιτεύγματα και ικανοποιήσεις, αλλά συγχρόνως τις περισσότερες φορές και πηγή δυσκολιών, απογοητεύσεων και ψυχικών εντάσεων για το παιδί. Από την άλλη, ως συμμαθητής έχει να αντιμετωπίσει και να επιλύσει μόνος του ποικίλες διαφορές με τους συνομηλίκους του και νέες μορφές διαπροσωπικής συμπεριφοράς - συνεργασία και ανταγωνισμό στα μαθήματα και στα παιχνίδια, επιθετική συμπεριφορά, επικριτική στάση, αδιαφορία κ.τ.λ.

(Ιστοσελίδες: <http://www.inpatra.gr/forum/praktika/ptixiakes/balili/theoria24.php>)

Συνέπειες

ΘΕΤΙΚΑ

Κατά τη σχολική ηλικία, το παιδί παρουσιάζει δύο νέα βασικά στοιχεία : την τάση για παραγωγικότητα και την τάση για συμμετοχή στις ομάδες συνομηλίκων. Το παιδί, εξοπλισμένο με τις νέες κατακτήσεις του στο γνωστικό τομέα, καλείται να δείξει ότι είναι ικανό να αναλαμβάνει και να ολοκληρώνει δραστηριότητες. Επίσης, το παιδί απελευθερώνεται από το εγωκεντρικό πλαίσιο της προσχολικής περιόδου, παύει να έχει ως επίκεντρο του ενδιαφέροντός του τον εαυτό του και τους γονείς του και επιζητεί τη συντροφιά και την επικοινωνία με άτομα που δεν ανήκουν

στην οικογένεια. Η επιθυμία του μάλιστα να βρίσκεται μαζί και να αλληλεπιδρά με συνομηλίκους κορυφώνεται κατά τη σχολική ηλικία. Η ομαλή ένταξη του παιδιού στις ομάδες των συνομηλίκων και η κοινωνική αποδοχή του αποτελεί έναν από τους βασικότερους αναπτυξιακούς στόχους της περιόδου αυτής.

Οι ομάδες των συνομηλίκων, αρχικά, είναι ομάδες παιχνιδιού. Το παιδί μέσα στην ομάδα των συνομηλίκων, εξασφαλίζει συντρόφους για το παιχνίδι, οι οποίοι έχουν περίπου τις ίδιες ικανότητες και δεξιότητες, τα ίδια ενδιαφέροντα και ασχολίες, και έτσι παρέχονται ευκαιρίες για ισότιμη συμμετοχή και δίκαιο συναγωνισμό. Μέσα όμως σε ένα τέτοιο πλαίσιο αλληλεπίδρασης, το παιδί μαθαίνει γνώσεις και δεξιότητες, αντιμετωπίζει καταστάσεις και βιώνει ψυχικές ικανοποιήσεις. Μέσα από τους συνομηλίκους του το παιδί μαθαίνει να βάζει σιγά σιγά τον εγωκεντρισμό του στην άκρη προκειμένου να ανήκει σε μια ομάδα και να «παίζει» μαζί τους. Μαθαίνει να ακολουθεί κάποιους κανόνες, αν θέλει να παραμείνει σε αυτή την ομάδα. Επομένως, είναι ένα πρώτο στάδιο όπου το «Εγώ» γίνεται «Εμείς». Ικανοποιείται, επίσης, η ανάγκη του να αισθάνεται αρεστός και αποδεκτός από κάποιους άλλους, που δεν είναι η μαμά και ο μπαμπάς και οι λοιποί συγγενείς. Τονώνεται, έτσι η αυτοπεποίθησή του.

Μέσα από το παιχνίδι με τα άλλα παιδιά δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά να εκτονωθούν, να χαρούν και παράλληλα να μάθουν να συνυπάρχουν αρμονικά μέσα σε μια ομάδα. Κάθε συνάντηση με συνομηλίκους αποτελεί μια εμπειρία που βοηθάει στην διαδικασία της ωρίμανσης. Τα παιδιά νιώθουν πιο σίγουρα για τον εαυτό τους, προσαρμόζονται πιο εύκολα σε νέες συνθήκες και τολμούν περισσότερο σε σύγκριση με τα παιδιά που δεν έχουν φίλους. Η συναναστροφή με τους συνομηλίκους αποτελεί επίσης ένα ισχυρό αντίδοτο στο άγχος που πιθανώς να καταλαμβάνει μερικές φορές τα παιδιά. Πέρα από τα χόμπι και τον αθλητισμό, το παιδί «εκτονώνεται» και «αποσυμπιέζεται» μέσα από την παρέα με τους συνομηλίκους του. Συζητάει, παίζει, γελάει, μαθαίνει καινούρια πράγματα από τους άλλους, μοιράζεται μυστικά και άλλα πολλά που κάνουν το παιδί να περνάει ευχάριστα.

Μία φιλία δημιουργείται γιατί ικανοποιούνται ανάγκες και των δύο μελών. Οι ανάγκες ποικίλουν, γι' αυτό ποικίλουν κάθε φορά και τα κριτήρια. Πάντως μία φιλία για να είναι βιώσιμη και να διατηρηθεί, πρέπει αμοιβαίως να ικανοποιεί κάποια ανάγκη και των δύο μελών. Αν έστω κι ένα μέλος νιώθει άγχος ή δεν αντλεί ικανοποίηση, η φιλία είναι καταδικασμένη. Σταθερές και ικανοποιητικές είναι οι φιλίες που έχουν ευελιξία στους ρόλους, για να ικανοποιούνται οι ανάγκες για εξάρτηση, επιβολή και αυτονομία και να επιτρέπεται η μεγαλύτερη δυνατή προσωπική έκφραση κάτω από το μικρότερο συναγωνισμό.

Σε μια φάση, λοιπόν, που το παιδί υφίσταται πολλές αλλαγές και προετοιμάζεται για το ρόλο του ενήλικου, οι συνομήλικοι λειτουργούν βοηθητικά καθώς βιώνουν από κοινού την ίδια κατάσταση. Προκειμένου ο έφηβος να ετοιμαστεί για το ρόλο του ενήλικα, θα υποστεί αλλαγές στο σωματικό, ψυχικό, γνωστικό και κοινωνικό τομέα. Οι συνομήλικοι τον βοηθούν αφενός να αφομοιώσει αυτά που του συμβαίνουν καθώς βιώνουν και αυτοί την ίδια κατάσταση και αφετέρου συμβάλλουν στην ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων του.

Οι συνομήλικοι για τον έφηβο είναι :

1. Άτομα που τον καταλαβαίνουν
2. Άτομα που θα διασκεδάζουν μαζί
3. Μέσο κοινωνικοποίησης
4. Μια ομάδα που θα τον βοηθήσει να αποκτήσει μια ταυτότητα

Μέσα στην ομάδα των συνομηλίκων το παιδί γίνεται ένας μεταξύ πολλών όμοιων του. Επίσης, μέσα στην ομάδα των συνομηλίκων θα συναντήσει ποικίλες καταστάσεις, το εριστικό παιδί, το επιθετικό παιδί, το αδιάφορο παιδί, το επικριτικό παιδί- και τις ποικίλες αυτές διαπροσωπικές διαφορές θα πρέπει να τις ρυθμίσει μόνο του.

Η ομάδα των συνομηλίκων όμως είναι και κάτι περισσότερο από ομάδα παιχνιδιού. Είναι μια ομάδα όπου το παιδί την έχει ως πρότυπο συμπεριφοράς. Στο εξής το παιδί έχει και μια άλλη προοπτική στις κρίσεις του, τους όμοιούς του. Δεν εγκαταλείπει ξαφνικά τις απόψεις των σημαντικών ενηλίκων, αλλά στο εξής όλο και περισσότερο αρχίζει να «μετράει» και η γνώμη της παρέας. Έρευνες, μάλιστα, έχουν δείξει ότι υπάρχει συμφωνία ανάμεσα στον τρόπο που βλέπει το παιδί τον εαυτό του και στον τρόπο που βλέπουν το παιδί οι συνομήλικοί του. Φαίνεται τελικά ότι το παιδί φθάνει να βλέπει τον εαυτό του με τα μάτια των συνομηλίκων του. Το ενδιαφέρον του παιδιού για τους συνομηλίκους γενικώς γίνεται ολοένα και μεγαλύτερο. Στις προηγούμενες ηλικίες γονείς και οικογένεια υπήρξαν οι κύριοι φορείς της κοινωνικοποίησης του παιδιού. Τώρα πια οι συνομήλικοι και οι στενοί φίλοι ασκούν σημαντικές κοινωνικές επιδράσεις στη ζωή του παιδιού. Με πολλούς τρόπους τα παιδιά αυτής της ηλικίας αρχίζουν να αγνοούν τους ενηλίκους και να απορροφούνται από την παιδική κοινότητα. Και σε αυτό ακόμη το στάδιο, τα παιδιά τείνουν να διαλέγουν κατά κανόνα φίλους που έχουν την ίδια με αυτά κοινωνική θέση, που ζουν στην ίδια γειτονιά ή φοιτούν στην ίδια τάξη στο σχολείο και που είναι της ίδιας περίπου ηλικίας.

Η παιδική φιλία είναι μια προπαιδευτική εμπειρία. Οι παιδικές φιλίες δίνουν τις πρώτες ευκαιρίες στο άτομο να νιώθει ελεύθερο, να μοιράζεται τις σκέψεις του και τα συναισθήματά του με κάποιον άλλο, χωρίς να φοβάται ότι απειλείται το δικό του Εγώ. Το παιδί που δε μπορεί να αναπτύξει και δεν έχει παιδικές φιλίες, το πιθανότερο είναι ότι θα ζήσει, και στις επόμενες φάσεις της ζωής του, στη μοναξιά, στην απομόνωση και στην αποξένωση, στο περιθώριο της κοινωνίας. Η φιλία δεν έχει σχέση με την εξωτερική εμφάνιση ή το στυλ.

Μια αληθινή φιλία θα πρέπει να μπορεί να αντέξει τις όμορφες αλλά και τις άσχημες

στιγμές. Ο φίλος σου θα είναι κοντά σου όχι μόνο όταν περνάτε καλά αλλά κι όταν νιώθεις ότι δεν έχεις τη διάθεση να βγεις από το σπίτι σου. Όσο περισσότερα ζήσετε μαζί, τόσο πιο ισχυρός θα γίνει ο δεσμός που σας συνδέει. Ένας αληθινός φίλος πάντα θα σε υπερασπιστεί.

Ένας αληθινός φίλος δεν θα ανεχτεί να ακούσει κάποιον να μιλάει άσχημα για σένα πίσω από την πλάτη σου. Ή θα φύγει για να μην ακούσει τη συνέχεια ή θα πει κάτι για να σε υπερασπιστεί. Εάν απλώς κάνει ότι δεν ακούει, αυτό είναι ένδειξη ότι μπορεί να μην είναι και τόσο καλός φίλος. Οι φίλοι αποδέχονται τις ατέλειες των φίλων τους.

Το να προσπαθείς να είσαι τέλειος μπορεί να είναι εξουθενωτικό, και επιπλέον σε εμποδίζει από το να έχεις μια ειλικρινή φιλία. Οι αληθινοί φίλοι δέχονται τους άλλους με τις ατέλειες και τις αδυναμίες τους. Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να σου αρέσουν τα ελαττώματα των φίλων σου, όμως μαθαίνεις να τα αποδέχεσαι γιατί είναι κομμάτι του εαυτού τους. Η φιλία δεν είναι μια σχέση ανταγωνισμού.

Κάποιοι άνθρωποι είναι πιο ανταγωνιστικοί από τους άλλους, όμως δεν μπορείς να στηρίξεις μια φιλία στο συνεχές ανταγωνισμό ή στο να προσπαθεί ο ένας να ξεπεράσει τον άλλον. Κάποιες φορές ο φίλος θα είναι ο σταρ κι εσύ ο οπαδός κι άλλες θα υποστηρίξει εκείνος τις δικές σου προσπάθειες. Ο αληθινός φίλος θα χειροκροτήσει τις επιτυχίες σου. Ο ψεύτικος θα γίνει πράσινος από τη ζήλια του.

Οι έφηβοι που δε γίνονται αποδεκτοί δεν πιστεύουν στον εαυτό τους, μειώνεται η αυτοεκτίμησή τους, βιώνουν ψυχική ένταση λόγω της απόρριψης και πολλές φορές το εκδηλώνουν. Οι γονείς οφείλουν να ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να γνωρίζουν καινούρια άτομα σε οποιοδήποτε πλαίσιο -και εκτός σχολείου- προκειμένου να εξοικειωθούν με τις αναμενόμενες για την ηλικία τους κοινωνικές δεξιότητες. Έτσι, διασφαλίζουν οι γονείς μια υγιή αυτοπεποίθηση για τα παιδιά τους, κάτι που αποτελεί εφόδιο ζωής.

Δεν θα πρέπει να «φοβούνται» τις παρέες των παιδιών τους, μήπως δεν είναι κατάλληλοι, αλλά να τα ενθαρρύνει έτσι ώστε το παιδί να μην νιώθει άσχημα και να κρύβεται από τους γονείς του.

ΑΡΝΗΤΙΚΑ

Ορισμένα παιδιά δεν είναι σε θέση να συναναστρέφονται με τους συνομηλίκους τους και να ενταχθούν σε μια ομάδα. Τα παιδιά αυτά για να αποφύγουν ή να αναπληρώσουν την απόρριψη χρησιμοποιούν ορισμένους αρνητικούς κοινωνικούς ρόλους που οδηγούν ασφαλώς σε αποτυχία. Οι ρόλοι αυτοί είναι:

- 1.Ψευτοπαλληκάρης : Συναναστρέφεται με παιδιά μικρόσωμα ή μικρότερα στην ηλικία για να τους επιβάλλεται με απειλές και να τα εξουσιάζει. Έτσι ανακουφίζεται από τα συναισθήματα ανεπάρκειας που βιώνει όταν βρίσκεται με συνομηλίκους.
- 2.Γελωτοποιός : Γίνεται ο καραγκιόζης, ο κλόουν της παρέας για να κερδίσει την προσοχή της.
- 3.Κόλακας : Δείχνει δουλοπρέπεια και επίπλαστη υπερβολική καλοσύνη και προσπαθεί με κολακείες να εξασφαλίσει τη φιλία και την αποδοχή των άλλων.
- 4.Μικρομέγας : Προσπαθεί να εξασφαλίσει την αποδοχή και την αναγνώριση των μεγάλων και αποφεύγει τους συνομηλίκους. Εντυπωσιάζει τους μεγάλους με την επιμέλεια, ευσυνειδησία και το σεβασμό. Έτσι αποκρύπτει τη συναισθηματική του ανωριμότητα και τη βασική του αδυναμία να αλληλεπιδρά θετικά με τους ομότιμους του.

Παιδιά που δυσκολεύονται να αποκτήσουν φίλους ή να ενταχθούν σε μια παρέα κινδυνεύουν περισσότερο να κακοποιηθούν από τους συνομηλίκους τους. Τα παιδιά αυτά μπορεί να είναι :

- Παχύσαρκα παιδιά
- Παιδιά με κοντό ανάστημα

- Αγόρια με μικρή μυϊκή δύναμη
- Ομοφυλόφιλοι έφηβοι
- Κοινωνικές μειονότητες (εθνικές ή θρησκευτικές)
- Παιδιά με χρόνια προβλήματα υγείας (άσθμα, σακχαρώδης διαβήτης)
- Παιδιά με ειδικές ανάγκες

Επίσης, ο κίνδυνος για εκφοβισμό από συνομήλικους είναι αυξημένος σε παιδιά με τα ακόλουθα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας:

- Είναι ιδιαίτερα ανασφαλής σε καινούργια περιβάλλοντα.
- Φοβάται εύκολα.
- Υποτιμά τις δυνάμεις του, αφήνοντας ακόμη και μικρότερα παιδιά να το δέρνουν.
- Δυσκολεύεται να δημιουργήσει κοινωνικές επαφές και φιλίες, είναι απομονωμένο.
- Έχει δυσκολία στη διαχείριση συγκρούσεων: όταν δέχεται επιθέσεις αντιδρά παθητικά, κλαίει ή παραδίδει τα πράγματά του.

Οι γονείς παιδιών με τα παραπάνω χαρακτηριστικά είναι σημαντικό να παρακολουθούν τις κοινωνικές σχέσεις του παιδιού τους με ιδιαίτερη προσοχή.

Συνήθως, τα παιδιά που ανήκουν σε μια ομάδα είναι πιο επικριτικά προς άτομα που δεν ανήκουν σ' αυτή. Σχολιάζουν το καθετί όπως τα ρούχα, την εξωτερική εμφάνιση, την οικονομική ευχέρεια και τις μαθησιακές δυνατότητες.

Οι παρέες των συνομηλίκων μπορεί να οδηγήσουν σε ακραίες συμπεριφορές όπως:

1. Κατάχρηση ουσιών
2. Κάπνισμα
3. Επιπόλαιη σεξουαλική δραστηριότητα

Οι έφηβοι που έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, δυσκολία κοινωνικοποίησης, χαμηλές σχολικές επιδόσεις και έλλειψη αποδοχής από το οικογενειακό περιβάλλον, είναι πιο πιθανό να υποκύψουν στην πίεση συνομηλίκων, γιατί μπορεί να αισθάνονται πως ο μόνος τρόπος με τον οποίο θα γίνουν αποδεκτοί στην κοινωνική ομάδα είναι η υιοθέτηση συμπεριφορών της ομάδας.

Τα παιδιά τα οποία επηρεάζονται αρνητικά από το οικογενειακό τους περιβάλλον, τείνουν να επιζητούν την συναναστροφή και την έγκριση από τις παρέες των συνομηλίκων τους, οι οποίες ήδη σχετίζονται με την χρήση ουσιών. Πολλές φορές συμβαίνει οι έφηβοι να καταναλώνουν μεγάλες ποσότητες αλκοόλ και τσιγάρου. Εάν ζαλιστούν θα έχουν να αντιμετωπίσουν τα κακόβουλα σχόλια των συνομηλίκων τους. Αυτά τα παιδιά δεν θα σταματήσουν τις καταχρήσεις αυτές γιατί θέλουν να κάνουν ότι και οι συνομήλικοί τους. Όλα αυτά τα κάνουν οι έφηβοι γιατί πιστεύουν πως, αν τα κάνουν θα μοιάσουν στους μεγάλους.

Όταν στις παρέες των συνομηλίκων υπάρχουν συγκρούσεις και τσακωμοί αυτό μπορεί να επηρεάσει αρνητικά το παιδί στη σχολική προσαρμογή. Το παιδί αυτό θα έχει επιπτώσεις στο σχολείο αλλά και θα νιώθει μοναξιά σε αντίθεση με τους συμμαθητές του. Οι φιλικές σχέσεις δεν είναι πάντα ωφέλιμες για τα παιδιά και ορισμένες φορές ενδέχεται να έχουν αρνητικές επιπτώσεις, τόσο για τη σωματική όσο και για τη ψυχολογική υγεία τους.

(Ιστοσελίδες: http://psuxilogos.blogspot.gr/2013/09/blog-post_18.html)

ΠΑΡΕΑ ΣΥΝΟΜΙΛΗΚΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΟ ΠΑΙΔΙ

Ο κοινωνικοποιητικός ρόλος της οικογένειας

Βασικό κύτταρο της κοινωνικής οργάνωσης είναι η οικογένεια, μέσα στην οποία τίθενται οι βάσεις για τη διάπλαση και ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου, καθώς και τη διαμόρφωση των κοινωνικών ρόλων, που θα κληθεί κάθε άτομο να διαδραματίσει στην μετέπειτα ζωή του. Εφόσον το άτομο αρχικά επιζητά την αποδοχή στα πλαίσια του οικογενειακού του περιβάλλοντος, ταυτίζεται με τα οικεία του πρόσωπα, που είναι σε αυτή τη φάση «σημαντικά». Άρα, αυτά τα πρόσωπα του παρέχουν τα πρότυπα, με τα οποία θα αποκτήσει την ικανότητα για ρύθμιση της συμπεριφοράς του και εν τέλει συγκρότηση της προσωπικότητάς του, του «Εαυτού». Στο οικογενειακό περιβάλλον το άτομο διαμορφώνει μεγάλο μέρος της προσωπικότητάς του και της κοινωνικής του ταυτότητας, αντιλαμβάνεται το κοινωνικά αποδεκτό και το μη αποδεκτό, ενσωματώνει δηλαδή αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς. Αποκτά την ικανότητα για σύναψη διαπροσωπικών σχέσεων, των οποίων τη σπουδαιότητα αντιλαμβάνεται, και μαθαίνει τον σεβασμό αναγκαίων κοινωνικών κανόνων.

Η οικογένεια οφείλει να οδηγήσει το άτομο στη διαμόρφωση στόχων ως μέλος μιας ευρύτερης κοινωνίας, προκειμένου να είναι σε θέση να αντεπεξέλθει και να χειριστεί τα προβλήματα και την πολυπλοκότητα της σύγχρονης εποχής, καθώς και να συμβάλλει ως συγκροτημένο άτομο στη λειτουργικότητα των κοινωνικών ομάδων, όπου θα ενταχθεί. Σε αντίθεση με τα σημερινά δεδομένα, η οικογένεια σε παλαιότερες εποχές κινούνταν σε πιο ήρεμους ρυθμούς και, ακόμη κι αν έλειπε η επικοινωνία μεταξύ των μελών της, όμως, οι ρόλοι κάθε μέλους ήταν σαφώς διαχωρισμένοι και ξεκάθαροι. Ωστόσο, στη σύγχρονη εποχή, ο κύριος προσανατολισμός της κοινωνίας σε υλικά αγαθά συντελεί σε αλλαγές στο θεσμό της οικογένειας, που δοκιμάζεται, καθώς και στον ρόλο, που αυτή διαδραματίζει. Παρατηρείται χαλαρότερη σύνδεση των μελών της οικογένειας, καθώς κερδίζει έδαφος η ελεύθερη συμβίωση και η τάση αυτονόμησης του ατόμου από την οικογένεια. Ακόμη, οι απαιτήσεις και τα προβλήματα που καλούνται οι γονείς να αντιμετωπίσουν πολλαπλασιάζονται, αυξάνεται ο αριθμός των διαζυγίων και διασαλεύεται η ψυχική υγεία των παιδιών. Όσο κι αν η ελληνική οικογένεια διατηρεί την παραδοσιακή της μορφή, όμως, φαίνεται ότι έχει υποχωρήσει ο ρόλος της ως φορέα κοινωνικοποίησης και ως φορέα σταθεροποίησης και ολοκλήρωσης της προσωπικότητας των μελών της. Τα νεαρά μέλη της οικογένειας απουσιάζουν για πολλές ώρες σε παιδικούς σταθμούς και σχολικά περιβάλλοντα, όπου έχει εκχωρηθεί μέρος των λειτουργιών της οικογένειας ως πρωτογενούς φορέα κοινωνικοποίησης. Προκειμένου να επιτευχθεί η ανάπτυξη της ταυτότητας του ατόμου και η αναγνώριση της αξίας του από το ίδιο το άτομο, η οικογένεια οφείλει να το κάνει να αισθανθεί αγάπη, σεβασμό και ασφάλεια, να το οδηγήσει σε ανακάλυψη νέων εμπειριών απαραίτητων για τη νοητική, συναισθηματική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξή του. Τα μέλη της οικογένειας πρέπει να ενώνονται με κατά το δυνατόν ισορροπημένες και χωρίς διακυμάνσεις σχέσεις, πρέπει να υπάρχει σωστή και γόνιμη επικοινωνία μεταξύ τους, ενώ οι γονείς πρέπει να ακολουθούν σταθερή και συνεπή στάση απέναντι στο παιδί. Τα μέσα που διαθέτει η οικογένεια για τον κοινωνικοποιητικό της στόχο είναι η αναγνώριση και αποδοχή του παιδιού, η συνεχής υποστήριξη και παρότρυνσή του για απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων σε νοητικό, συναισθηματικό και κοινωνικό επίπεδο, η επιδοκιμασία και επιβράβευση τόσο του αποτελέσματος, όσο και της προσπάθειας, που αυτό έχει καταβάλει. Με αυτόν τον τρόπο το παιδί σχηματίζει μια

ικανοποιητική εικόνα για τον εαυτό του, αναγνωρίζει την αξία του και αισθάνεται χρήσιμο στο κοινωνικό σύνολο. Όσον αφορά τις σχέσεις των γονέων με τα παιδιά, ένα βασικό στοιχείο για τη μετέπειτα πορεία και κοινωνική εξέλιξη των παιδιών είναι η ενίσχυση από μέρους των γονέων της ανεξαρτητοποίησής τους με την υπεύθυνη και ειλικρινή ανάληψη των ευθυνών τους, ανάλογα πάντα με την ηλικία τους. Ένα, ακόμη, σημαντικό στοιχείο είναι η ύπαρξη περιορισμών και κανόνων στη συμπεριφορά τους. Σε αντίθετη περίπτωση, τα παιδιά δε θα μπορέσουν να αποδεχτούν τις κοινωνικά αποδεκτές αρχές και τους κανόνες, πράγμα που θα δυσχεράνει τις σχέσεις των παιδιών με συνομηλίκους τους, με το κοινωνικό τους περιβάλλον, ακόμη και με τον ίδιο τον εαυτό τους. Η οικογένεια αποτελεί την κοινωνική μεταβλητή που έχει την αμεσότερη σχέση εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς από τους νέους, αφού μπορεί να επηρεάσει είτε στο πεδίο των διαπροσωπικών σχέσεων γονέα-παιδιού, με την κοινωνικοποίηση, τη διαπαιδανώγηση ή την επίβλεψη, είτε με αντικειμενικούς παράγοντες που θεμελιώνουν μια «παραβατική» οικογένεια. Η οικογένεια είναι ο φορέας ο οποίος μπορεί να μειώσει τις πιθανότητες εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς, μέσω της διδασκαλίας του αυτοελέγχου και μέσω μιας φυσιολογικής επιτήρησης των παιδιών.

Ατελής οικογενειακή δομή - Διασπασμένες οικογένειες

Η σύγχρονη εποχή χαρακτηρίζεται από έντονες αλλαγές. Αξίες, αρχές, Θεσμοί αμφισβητούνται και τίθενται υπό έντονη κριτική και έλεγχο για την ορθότητα και τη σκοπιμότητά τους. Από τη στιγμή που συντελούνται τεράστιες μεταβολές με ταχύτατους ρυθμούς στη σημερινή κοινωνία, αποτελεί μάλλον ουτοπία η διατήρηση της παραδοσιακής δομής και οργάνωσης της οικογένειας αναλλοίωτης.

Οι διαρκώς διογκούμενες απαιτήσεις της σύγχρονης καταναλωτικής πραγματικότητας κρατούν τις πιο πολλές φορές και τους δύο γονείς μακριά από το σπίτι, καθώς εργάζονται πολλές ώρες. Στην προσπάθειά τους να προσφέρουν ολόένα και περισσότερα υλικά αναθά στα παιδιά τους, τους στερούν την παρουσία τους και τη στήριξη, που κατά κύριο λόγο χρειάζονται.

Είναι γεγονός ότι συχνά η κούραση και η εξάντληση των γονέων από την πολύωρη εργασία δημιουργεί εντάσεις ή και συγκρούσεις στο οικιακό περιβάλλον, καθώς οι γονείς δεν είναι σε θέση να ασχοληθούν με τα παιδιά τους. Έχοντας αντιμετωπίσει πολλά και ποικίλα προβλήματα στο εργασιακό περιβάλλον, οι γονείς αδυνατούν να αντιμετωπίσουν τα συναισθηματικά προβλήματα των παιδιών τους, τα οποία νιώθουν ότι παραμελούνται και ότι δε βρίσκουν συμπαράσταση. Επιπλέον, η δυσκολία στην επικοινωνία -ή ακόμη και η απουσία κάθε ουσιαστικής επικοινωνίας- ανάμεσα στα ζευγάρια οδηγεί και στη δυσχέρεια καθορισμού κριτηρίων μιας σχέσης λειτουργικής, που θα ανταποκρίνεται και στις ανάγκες των παιδιών τους, πράγμα που δημιουργεί σύγχυση στα μέλη της οικογένειας. Με αυτά τα δεδομένα, το αποτέλεσμα είναι τα παιδιά να στρέφονται σε άλλες κοινωνικές ομάδες, προκειμένου να καλύψουν το κενό, που αφήνει η σχέση τους με την οικογένειά τους, να αναζητήσουν αλλού την επικοινωνία, τη στήριξη, την αποδοχή και την αναγνώριση, που δεν απολαμβάνουν στο οικογενειακό περιβάλλον. Τέτοιες ομάδες, όπως το σχολικό περιβάλλον, οι παρέες συνομηλίκων, οι φίλοι, είναι αρκετά πιθανό να εμψυχήσουν στο παιδί νέους, διαφορετικούς τρόπους συμπεριφοράς.

Ένας σημαντικός και καθοριστικός για την εξέλιξη του παιδιού παράγοντας είναι η έλλειψη ενός ή και των δύο γονέων. Μελέτες έχουν δείξει ότι ένα μεγάλο ποσοστό παραβατικών παιδιών ή ενήλικων εγκληματιών μεγάλωσαν χωρίς τον ένα ή και τους δυο γονείς, είτε εξαιτίας θανάτου του

ενός γονέα ή και των δύο, είτε εξαιτίας διαζυγίου ή απλά χωριστής διαβίωσης των γονέων, είτε εξαιτίας απουσίας ενός εκ των δύο για κάποιο λόγο, όπως συμβαίνει στις μονογονεϊκές οικογένειες, για παράδειγμα. Ειδικά αναφορικά με τα ορφανά παιδιά, στα δείγματα ερευνών παραβατικών ανηλίκων εμφανίζονται σε διπλάσια ποσοστά από την αναλογία στο συνολικό πληθυσμό. Είναι φανερό, λοιπόν, ότι η έλλειψη ενός ή και των δύο γονέων αποτελεί παράγοντα εγκληματογένεσης, καθώς δεν έχει προσφερθεί στο παιδί η απαραίτητη και σωστή ανατροφή και αγωγή, που ενδεχομένως θα το απέτρεπε από την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς. Και δεν είναι λίγες οι φορές που εκδηλώνονται επιθετικές συμπεριφορές από τα παιδιά ή προκύπτει μείωση της απόδοσής τους στο σχολείο ή ακόμη και απομόνωσή τους από τους συμμαθητές ή/και τους φίλους τους. Βέβαια, εκτός από το διαζύγιο αυτό καθ' εαυτό, για την αντικοινωνική συμπεριφορά του ανήλικου μπορεί να ευθύνονται και οι ενδοοικονομικές συγκρούσεις, που συνήθως υπάρχουν πριν από το διαζύγιο, ενώ εντείνονται πλησιάζοντας προς αυτό. Αυτές οι εντάσεις μπορούν να τραυματίσουν ψυχικά το παιδί και παράλληλα λειτουργούν ως τροχοπέδη στη σωστή κοινωνικοποίησή του.

Σκόπιμο είναι να αναφερθεί εδώ και η -αρκετά συνηθισμένη τα τελευταία χρόνια- περίπτωση που, μετά από ένα καινούριο γάμο, το παιδί αποκτά ένα «νέο» γονέα. Σε αυτές τις οικογένειες παρουσιάζονται συχνά εντάσεις και συγκρούσεις, καθώς το παιδί δυσκολεύεται να δεχτεί το νέο πρόσωπο ως «γονέα» του και νιώθει ότι δεν ανήκει πουθενά, πράγμα που μπορεί να του δημιουργήσει ψυχικές διαταραχές.

Όταν το παιδί μεγαλώνει σε νοσηρό οικογενειακό κλίμα, οι αναμφισβήτητες επιδράσεις της οικογένειας μπορεί να σημαδέψουν όλη τη ζωή του. Όταν λέμε νοσηρό οικογενειακό κλίμα, εννοούμε την έλλειψη ανάπης και συντροφικότητας ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας, την αποξένωσή τους και, στη χειρότερη περίπτωση, την εκδήλωση επιθετικότητας και βίαιης συμπεριφοράς του ενός προς τον άλλο. Το κλίμα αυτό γίνεται αιτία να εμφανιστούν ψυχικές διαταραχές και προβλήματα συμπεριφοράς. Η ανασφάλεια που νιώθει το παιδί μέσα στο οικογενειακό του περιβάλλον και η ένταση στις σχέσεις των μελών της οικογένειας, ιδιαίτερα στις σχέσεις των γονιών, μετατρέπεται σε ενωκεντρισμό, σε καχυποψία και εχθρότητα προς τους άλλους ανθρώπους. Δεν είναι άλλωστε, τυχαίο το γεγονός ότι η εγκληματικότητα παρουσιάζει υψηλότερα ποσοστά σε ανθρώπους που δε βιώσαν την οικογενειακή θालπωρή.

Προβλήματα στη συμπεριφορά του μπορεί να εκδηλώσει και το παιδί που μεγαλώνει σε αυταρχικό οικογενειακό περιβάλλον. Η υπερβολική αυστηρότητα των γονέων, καθώς δεν επιτρέπει στο παιδί να εκφραστεί ελεύθερα και αυθόρμητα, να αναλάβει πρωτοβουλίες, αλλά το αποθαρρύνει και το καταπιέζει με τις υπερβολικές απαγορεύσεις συντελεί ώστε αυτό να γίνει άβουλο, άτολμο και ανεύθυνο.

Αρνητικά μπορεί να επιδράσει η οικογένεια και όταν δε θέτει κανένα περιορισμό στο παιδί, του επιτρέπει να κάνει ότι θέλει και είναι πρόθυμη να ικανοποιήσει κάθε απαιτούμενη απαίτησή του και να δικαιολογεί κάθε του πράξη. Αυτή η ασυδοσία και η υπερπροστασία μπορεί να εξωθήσει το παιδί σε αλαζονική και αντικοινωνική συμπεριφορά, να το κάνει δηλαδή ανίκανο να συναναστραφεί με άλλους ανθρώπους, αφού η συναναστροφή αυτή στηρίζεται στο σεβασμό της προσωπικότητας και των δικαιωμάτων που έχουν οι άλλοι.

Επειδή λοιπόν, από την οικογενειακή ζωή εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό η διαμόρφωση της προσωπικότητας του ανθρώπου, η ψυχική του ισορροπία και, κατ' επέκταση, η ευτυχία του, επιβάλλεται να αντιμετωπίζεται ένα τόσο σημαντικό γεγονός, όπως είναι η δημιουργία οικογένειας, με την προσοχή και την ωριμότητα που του αρμόζει.

(Βιβλιογραφία: Πειστικός λόγος)

ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ

i. Ορισμός

Ο **σχολικός εκφοβισμός** (αγγλικά bullying) είναι ένα φαινόμενο νεανικής παραβατικότητας, που εμφανίζεται σε πολλές χώρες του κόσμου. Ο σχολικός εκφοβισμός χαρακτηρίζεται από την επαναλαμβανόμενη, απρόκλητη παρενόχληση, κάποιου παιδιού το οποίο δυσκολεύεται να υπερασπιστεί τον εαυτό του. Το φαινόμενο αυτό αποτελεί κατάχρηση εξουσίας και εμπεριέχει ανισότητα δράστη και θύματος ως προς τη σωματική ρώμη και το ψυχικό σθένος, ως προς τη δύναμη εν γένει, την εξουσία, ή και η αριθμητική υπεροχή των δραστών. Η εργασία αυτή καταγίνεται με τον εκφοβισμό στα σχολεία και μάλιστα τον εκφοβισμό μεταξύ της ομάδας συνομηλίκων -συμμαθητών/-τριών με στόχο να προκληθεί πόνος ή αναστάτωση. Δεν θα ασχοληθούμε στην παρούσα εργασία με τον εκφοβισμό στα σχολεία από μαθητές/-ήτριες προς δασκάλους, από δασκάλους προς μαθητές/-ήτριες, μεταξύ δασκάλων ούτε από γονείς προς δασκάλους. Ο σχολικός εκφοβισμός οριοθετείται εννοιολογικά από το «πείραγμα» ως την ηπιότερη μορφή του και από την παρενόχληση -με τη νομική του όρου έννοια- ως την εντονότερη μορφή του. Στην πραγματικότητα, το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού δύσκολα μπορεί να οριστεί αφού εκδηλώνεται με διάφορες μορφές.

Σημαντικό είναι να αναφερθούν τα χαρακτηριστικά του σχολικού εκφοβισμού. Καταρχάς, ο δράστης έχει την πρόθεση να βλάψει το θύμα, ενώ έπειτα πραγματοποιεί την παραπάνω πρόθεση. Το αποτέλεσμα της πράξης του δράστη είναι η ζημία του στόχου, αφού ο θύτης επιβάλλεται με την εξουσία του στο θύμα. Ο δράστης δυσκολεύεται συχνά να δικαιολογήσει την πράξη του, ενώ στο επόμενο χρονικό διάστημα επαναλαμβάνει αυτού του είδους την συμπεριφορά ξανά και ξανά. Στο τέλος, ο θύτης ικανοποιείται από τη βλάβη του θύματος.

(Ιστοσελίδες: <http://www.hospkorinthos.gr/docs/bullying.pdf> ,
<http://www.antibullyingnetwork.gr/page.aspx?id=104&>)

Στην Ελλάδα η πλειοψηφία των επεισοδίων του σχολικού εκφοβισμού λαμβάνει χώρα :

- I. Στο προαύλιο του σχολείου
- II. Στις αίθουσες διδασκαλίας (κατά την απουσία του διδάσκοντα)
- III. Στη διαδρομή προς και από το σχολείο
- IV. Στους διαδρόμους του σχολείου
- V. Στις σκάλες του σχολείου

ii. Μορφές

Ο σχολικός εκφοβισμός μπορεί να λάβει ποικίλες μορφές. *Πιο συγκεκριμένα* διακρίνεται στον:

- A) σωματικό - άμεσο εκφοβισμό
- B) λεκτικό εκφοβισμό
- Γ) έμμεσο - κοινωνικό εκφοβισμό
- Δ) εκβιασμό

- Ε) οπτικό εκφοβισμό
- ΣΤ) ηλεκτρονικό εκφοβισμό
- Ζ) σεξουαλικό εκφοβισμό και
- Η) ρατσιστικό εκφοβισμό

Πιο αναλυτικά:

Α) Άμεσος ή σωματικός εκφοβισμός: Θεωρείται μία από τις συχνότερες εκδηλώσεις του ανάμεσα στα παιδιά. Έχει διαπιστωθεί ότι τα παιδιά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ασκούν σε μεγαλύτερο ποσοστό σωματικό εκφοβισμό σε σχέση με την δευτεροβάθμια που μειώνεται. Περιλαμβάνει το φυσικό τραυματισμό ή απειλή τραυματισμού προς κάποιον. Οι πιο συχνές μορφές εκδήλωσής του είναι τα χτυπήματα και τα σπρωξίματα, τα τσιμπήματα, οι δαγκωνιές, τα χαστούκια, οι μπουνιές, αλλά και το τράβηγμα μαλλιών που μεταχειρίζεται ο θύτης. Ακόμη, πολύ συχνά ο θύτης ακολουθεί την ακραία

πράξη της κλοπής ή/ και φθοράς της ατομικής ιδιοκτησίας .

Β) Λεκτικός εκφοβισμός: οι λέξεις μπορούν να τονώσουν, να ενισχύσουν, να στηρίξουν και να εξυψώσουν κάποιον αλλά μπορούν και να πληγώσουν. Έχουν την ικανότητα να κάνουν έναν άνθρωπο να γελάσει αλλά παράλληλα να τον περιάγουν σε κλάματα. Ο λεκτικός εκφοβισμός αποτελεί μία αρκετά συνηθισμένη μορφή του φαινομένου και είναι πολύ συνήθης σε παιδιά κυρίως του γυμνασίου και του δημοτικού. Οι θύτες που εκδηλώνουν τη λεκτική μορφή του σχολικού εκφοβισμού χρησιμοποιούν λέξεις με σκοπό να βλάψουν ή να ταπεινώσουν και να εξευτελίσουν ένα άλλο άτομο. Σε άλλες περιπτώσεις, οι θύτες «κολλάνε» παρατσούκλια, βρίζουν και προσβάλλουν γενικότερα με λόγια και βωμολοχίες. Αυτό το είδος του bullying προκαλεί ευκολότερα πόνο σε άλλα παιδιά, καθώς είναι γρήγορο και άμεσο.

Γ) Έμμεσος ή κοινωνικός εκφοβισμός: εδώ οι θύτες χρησιμοποιούν την κοινωνική απομόνωση του θύματος, την περιθωριοποίησή του, την εσκεμμένη αγνόησή του και γενικότερα την περιφρόνηση του θύματος. Σε αυτή τη μορφή του φαινομένου ανήκει και η διάδοση κακών φημών, το κουτσομπολιό με σκοπό τον αποκλεισμό του από τις παρέες.

Δ) Εκβιασμός: είναι η προσπάθεια κάποιου να εξαναγκάσει κάποιον άλλο να υποκύψει σε απαίτησή του, με χρήση απειλής και εκβιασμού. Ειδικότερα, οι δράστες εξαναγκάζουν τα θύματα να τους παραδώσουν κάποιο υλικό αγαθό λόγου χάρη το κολατσιό τους ή το χαρτζιλίκι τους .

Ε) Οπτικός εκφοβισμός: σε αυτή τη μορφή εκφοβισμού, ο θύτης γράφει ένα προσβλητικό σημείωμα που εμπεριέχει βωμολοχίες ή χλευαστικά σχόλια για το θύμα και έπειτα το σημείωμα αυτό το μεταφέρει στους συμμαθητές τους από χέρι σε χέρι ή το τοποθετεί σε κάποιο εμφανές

σημείο είτε πάνω στο σώμα του θύματος, είτε στην τσάντα του ή σε κάποιο δικό του χώρο (π.χ. ντουλάπι, θρανίο, καρέκλα κτλ). Πιθανόν είναι ο δράστης να ζωγραφίσει γκράφιτι σε κάποιο εμφανή σημείο του σχολείου, ώστε να γίνει ευρέως γνωστός ο χαρακτηρισμός ή η προσβολή που έχει σκοπό να του αποδώσει .

ΣΤ) Ηλεκτρονικός εκφοβισμός: αποτελεί την πιο σύγχρονη μορφή εκφοβισμού, η οποία λαμβάνει χώρα κυρίως εκτός σχολείου. Μπορεί όμως να υλοποιηθεί και κατά τη διάρκεια των σχολικών μαθημάτων που περιλαμβάνουν χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή. Περιλαμβάνει την αποστολή μηνυμάτων απειλητικού ή υβριστικού περιεχομένου, καθώς και την δημοσίευση φωτογραφιών ή βίντεο τα οποία έχουν τραβηχτεί χωρίς τη γνώση ή τη συγκατάθεση του παιδιού ή εφήβου που εκφοβίζεται. Αυτά στέλνονται στο ίδιο το άτομο ή κυκλοφορούν σε γνωστούς του αποδέκτες μέσα από το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, από υπηρεσίες που παρέχουν τα κινητά τηλέφωνα (μηνύματα MMS και SMS), και από διαδικτυακούς τόπους κοινωνικής δικτύωσης (Facebook, Twitter, Google+ κ.λπ.) και ανάρτησης βίντεο (YouTube κ.λπ.).

Εκδήλωση ηλεκτρονικού εκφοβισμού, εκτός από την αποστολή μηνυμάτων, φωτογραφιών ή βίντεο με χυδαίο ή απειλητικό περιεχόμενο, είναι και η χρήση ή παραποίηση των προσωπικών δεδομένων κάποιου ατόμου.

Σκοπός του ηλεκτρονικού εκφοβισμού είναι συνήθως ο αποκλεισμός του παιδιού ή εφήβου από μια ομάδα, πραγματική ή διαδικτυακή, και η περιθωριοποίηση, ενώ αρκετές φορές γίνεται και σαν είδος «εκδίκησης» για κάτι που έχει συμβεί μεταξύ κάποιων παιδιών ή εφήβων.

(Ιστοσελίδες: <http://www.antibullying.gr/hlektronikos-ekfovismos/ti-einai-o-hlektronikos-ekfovismos.html>)

Ζ) Σεξουαλικός εκφοβισμός: είναι ένα σχετικά συνηθισμένο φαινόμενο και αποτελεί σοβαρό πρόβλημα μέσα στα όρια του σχολικού χώρου, σημειώνει όλο και μεγαλύτερη αύξηση και με το πέρασμα του χρόνου γίνεται σε όλο και μικρότερη ηλικία. Ο σεξουαλικός εκφοβισμός που λαμβάνει χώρα στα περισσότερα σχολεία ολόκληρου του κόσμου, εκδηλώνεται με ποικίλες μορφές και είναι δυνατόν να καλύπτει ένα εύρος συμπεριφορών από την πλευρά του δράστη, όπως ένα περιστατικό άτεχνης και λεπτομερειακής ζωγραφιάς, στη μορφή γκράφιτι σε κάποιο τοίχο του σχολείου, σε ανήθικες χειρονομίες και αγενή «αστεία», αλλά και σχόλια σεξουαλικού περιεχομένου εις βάρος του θύματος με τα οποία ο δράστης προξενεί ένα αίσθημα αμηχανίας και ντροπής στο θύμα. Επιπρόσθετα, η συγκεκριμένη μορφή εκφοβισμού περιλαμβάνει άγγιγμα στο θύμα σε διάφορα σημεία παρά τη θέλησή του, λεκτική παρενόχληση, προσβλητικά γράμματα και εικόνες, αλλά και προσβλητικά μηνύματα με πονηρό περιεχόμενο χωρίς τη θέληση του παιδιού στο οποίο απευθύνονται.

Η) Ρατσιστικός εκφοβισμός: πρόκειται για μια ειδική περίπτωση του σχολικού εκφοβισμού. Από τη δεκαετία του '90, με την επιτάχυνση του κύματος μετανάστευσης προς τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο επακόλουθος ρατσισμός διαχέεται και στο σχολικό περιβάλλον. Ο ρατσιστικός σχολικός εκφοβισμός είναι τα ρατσιστικά φαινόμενα που σημειώνονται στο σχολικό χώρο. Η διαφορετικότητα του στόχου-θύματος ως προς την κοινωνική τάξη, την οικονομική κατάσταση, την προφορά ή απλώς από το ότι ο στόχος-θύμα είναι καινούριος/-α στη γειτονιά και το σχολείο, μπορεί να γίνει η αφορμή για την εκδήλωση ρατσιστικού εκφοβισμού.

iii. Παράγοντες που διογκώνουν το φαινόμενο - Αίτια

Οι παράγοντες που επιτείνουν το φαινόμενο είναι οι εξής:

➤ **Το οικογενειακό υπόβαθρο:**

Η επιθετικότητα των νέων εξαρτάται και από την ποιότητα των ενδοοικογενειακών τους σχέσεων και τον τρόπο διαπαιδαγώγησής τους από τους γονείς ή κηδεμόνες τους. Η επιθετικότητα των νέων γενικά συναρτάται με την έλλειψη συνοχής της οικογένειας, τη μη παροχή προτύπου εκ μέρους των γονέων τους ως προς τις δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων και κάποια ειδικά προβλήματα των γονέων, όπως είναι η χρήση ναρκωτικών και η φυλάκισή τους.

Οι συνθήκες διαπαιδαγώγησης που συντελούν στη διαμόρφωση ή μη επιθετικής συμπεριφοράς μπορεί να συνοψιστούν σε τρεις παράγοντες:

1. Κρίσιμη είναι η συναισθηματική στάση των γονέων και ιδιαίτερα του προσώπου που παρέχει την πρωταρχική φροντίδα προς το παιδί -και ειδικότερα τον υιό- κατά την πρώιμη παιδική ηλικία. Αν αυτή η στάση είναι αρνητική και διακρίνεται από έλλειψη ζεστασιάς, τότε αυξάνεται ο κίνδυνος να γίνει το παιδί επιθετικό και εχθρικό προς τους άλλους.

2. Ο βαθμός στο οποίο το πρόσωπο που παρέχει την πρωταρχική φροντίδα στο παιδί του επιτρέπει να φέρεται επιθετικά. Έτσι, αν το πρόσωπο αυτό είναι ανεκτικό και δε θέτει σαφή όρια για την επιθετική συμπεριφορά προς τα άλλα παιδιά, τα αδέρφια και τους ενήλικες, τότε η επιθετικότητα του παιδιού μπορεί να αυξηθεί.

3. Οι αθέμιτες μέθοδοι που χρησιμοποιούν οι γονείς για να επιβάλλουν την εξουσία τους, όπως είναι η σωματική τιμωρία, τα βίαια συναισθηματικά ξεσπάσματα. Τα παιδιά που υφίστανται βία οποιασδήποτε μορφής στο σπίτι, έχουν αυξημένες πιθανότητες να εκφοβίσουν κάποιους συμμαθητές τους. Επιβεβαιώνεται ο κανόνας που υποστηρίζει ότι το σημερινό θύμα θα γίνει ο αυριανός θύτης. Είναι όμως σημαντικό οι γονείς να θέτουν σαφή όρια και να επιβάλλουν συγκεκριμένους κανόνες στο παιδί, αλλά όχι με τέτοια μέσα.

➤ **Τα χαρακτηριστικά του σχολείου:**

Τα σχολεία με τα λιγότερα κρούσματα εκφοβισμού είναι αυτά όπου εφαρμόζονται θετικές τεχνικές πειθαρχησης των μαθητών/-τριών, το ακαδημαϊκό επίπεδο είναι υψηλό και οι γονείς συνεργάζονται στενά με το εκπαιδευτικό προσωπικό.

Σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη που παρουσιάζει ο εκφοβισμός σε ένα σχολείο παίζει και η αντίδραση του συγκεκριμένου σχολικού συστήματος στα κρούσματα του εκφοβισμού. Αν, για παράδειγμα, το σχολικό περιβάλλον δε σπουδαιολογεί τα περιστατικά σχολικού εκφοβισμού, μεγαλώνει η πιθανότητα να αυξηθούν αυτά τα περιστατικά.

Σε κάποια σχολεία η φανερή επίδειξη του ανδρισμού θεωρείται αρετή κι έτσι η θυματοποίηση λογίζεται ως ένδειξη αδυναμίας και ανικανότητας του θύματος. Η ευαισθησία του θύματος και η απαξίωση εκ μέρους του της χρήσης βίαιων μέσων αντί να επαινώνται ως αρετές, αξιολογούνται αρνητικά, με αποτέλεσμα το θύμα να νιώθει ενοχές και να γίνεται ακόμη πιο επιφυλακτικό ως προς το να αναφέρει τι υφίστανται.

Η θετική για το θύτη αντίδραση από το εξωτερικό ή το εσωτερικό περιβάλλον είναι ένας από τους παράγοντες που μπορεί να ενισχύσει τον σχολικό εκφοβισμό. Τέλος, το γενικό κλίμα που

επικρατεί σε κάθε σχολείο επηρεάζει σημαντικά την ψυχοκοινωνική λειτουργικότητα των μαθητών και μαθητριών του και την ανάμειξή τους σε εκφοβιστικά επεισόδια. Έτσι αν για παράδειγμα στο συγκεκριμένο σχολείο ενήλικες και ομήλικοι αποδέχονται την εκφοβιστική συμπεριφορά, εύλογο είναι να την υιοθετήσουν περισσότεροι μαθητές και μαθήτριες.

➤ **Ηλικία των μαθητών:** Όσον αφορά στον άμεσο εκφοβισμό, το φύλο αλληλεπιδρά σημαντικά με την ηλικία. Συγκεκριμένα, στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση παρατηρείται περισσότερος άμεσος εκφοβισμός ακόμη και μεταξύ των κοριτσιών, ενώ στη δευτεροβάθμια αυξάνεται η συχνότητα του λεκτικού και του έμμεσου ακόμη και μεταξύ των αγοριών. Μία ερμηνεία αυτής της αύξησης είναι η υπόθεση ότι μεγαλώνοντας τα αγόρια βελτιώνονται στο χειρισμό του λόγου και των σχέσεων.

Επίσης με την αύξηση της ηλικίας η θυματοποίηση γενικά μειώνεται ίσως λόγω του ότι αρκετά από τα πρώην θύματα μπορούν πια να την αποφύγουν, καθώς είναι πια πιο ρωμαλέα αλλά και πιο επιδέξια στην αποφυγή της. Η τάση των δραστών από την άλλη αυξάνεται στην μέση και ύστερη εφηβεία, ίσως διότι σε αυτές τις ηλικίες η ριψοκίνδυνη έως παραβατική συμπεριφορά κερδίζει περισσότερο έδαφος. Υπάρχουν πάντως και έρευνες που υποστηρίζουν ότι η εκφοβιστική συμπεριφορά κορυφώνεται κατά την πρώιμη εφηβεία των θυτών και στη συνέχεια μειώνεται. Ίσως διότι η ανυπακοή, η επιθετικότητα και η παραβατικότητα γίνονται αντιληπτές από τους νεαρούς εφήβους ως σύμβολα της μετάβασής τους από την παιδικότητα στην ανεξαρτησία.

➤ **Φύλο:** Ο εκφοβισμός είναι συχνότερος μεταξύ των αγοριών τόσο ως θυτών όσο και ως θυμάτων. Αλλά και γενικότερα έχει τεκμηριωθεί ότι οι σχέσεις μεταξύ αγοριών είναι σκληρότερες και πιο επιθετικές από αυτές μεταξύ κοριτσιών. Τα αγόρια ασκούν περισσότερο άμεσο εκφοβισμό από τα κορίτσια και αντίστοιχα γίνονται συχνότερα θύματα αυτού του τύπου βίας. Τα κορίτσια από την άλλη τείνουν να εκφράζουν την επιθετικότητά τους έμμεσα και γι' αυτό εισπράττουν και ανάλογες συμπεριφορές έμμεσου εκφοβισμού.

Η διαφορά μεταξύ μαθητριών και μαθητών ως προς το πόσο συχνά θυματοποιούνται είναι μικρή, αλλά σε γενικές γραμμές υπάρχει η τάση οι μαθητές να γίνονται θύματα εκφοβισμού συχνότερα από ότι οι μαθήτριες. Παράλληλα, οι διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών ως προς την άσκηση του σχολικού εκφοβισμού, προφανώς, έχουν να κάνουν με τη στερεοτυπικά διαφορετική ανατροφή τους γύρω από τις διαστάσεις της βίας και της επιθετικότητας, του ανδρισμού και της θηλυκότητας. Σύμφωνα με τη φεμινιστική οπτική, οι περισσότερες διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών πηγάζουν από το κοινωνικό φύλο το οποίο κατασκευάζεται κοινωνικά και όχι από το βιολογικό. Έτσι η εκδήλωση άμεσου εκφοβισμού από μέρους των αγοριών φτάνει να θεωρείται ως υγιής έκφανση «ανδρισμού» στο πλαίσιο της ηγεμονικής ανδρικής ταυτότητας που έχει κυριαρχήσει πολιτισμικά και ως τέτοια είναι ανεκτή-κάποιες φορές μάλιστα ενισχύεται. Από την άλλη τα κορίτσια αναμένεται στερεοτυπικά από την κοινωνία να συμπεριφέρονται πιο στοργικά και να βοηθούν περισσότερο τον πλησίον.

➤ **Φυλή - εθνικότητα - κουλτούρα - κοινωνική τάξη:**

Κάποια σχολεία έχουν μαθητές από διάφορες χώρες, άρα και με διαφορετικό τρόπο ζωής και κατά συνέπεια και σκέψης. Γι αυτό το λόγο, τις περισσότερες φορές οι μαθητές που είναι διαφορετικοί πέφτουν θύματα του ρατσιστικού εκφοβισμού, που αναλύσαμε παραπάνω.

➤ **Η επικράτηση κάποιων ευρέως διαδεδομένων μύθων γύρω από το σχολικό εκφοβισμό:** Τέτοιους μύθους αποτελούν οι εσφαλμένες αντιλήψεις ότι ο σχολικός εκφοβισμός είναι ένα φυσιολογικό στάδιο της ανάπτυξης ενός παιδιού, οικοδομεί γερούς χαρακτήρες και συμβάλει στην

πορεία προς την ενηλικίωση, ότι φυσική (σωματική) βία μπορεί να βλάψει αλλά η λεκτική βία όχι και ότι ο μαθητής /-ήτρια που αναφέρει το παράπτωμα κάποιου τρίτου στον αρμόδιο ενήλικα είναι προδότης. Μύθοι σαν τους παραπάνω αποθαρρύνουν τα θύματα του σχολικού εκφοβισμού και τους αυτόπτες μάρτυρες από το να αναφέρουν τέτοια περιστατικά στους δασκάλους και τους γονείς τους.

➤ **Ιδιαιτερότητες των μαθητών/-τριών ως προς τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες:**

Η σχολική αποτυχία είναι μια από τις βάσεις πάνω στην οποία αναπτύσσεται η επίδραση του σχολείου. Πρόκειται για τους μαθητές εκείνους που απ' όλα τα χρόνια της σχολικής τους ζωής δεν αποκομίζουν τίποτα άλλο εκτός από την αίσθηση της «ακαταλληλότητας» και «αναξιότητας», αφού δεν είναι λίγες οι φορές που ένας κακός μαθητής φαίνεται στα μάτια ορισμένων ως «βλάκας». Δεν θα αργήσει να ξεσπάσει η οργή και το μίσος στην αρχή στα θρανία και στις καρέκλες, αργότερα στο γραφείο των καθηγητών και στους συμμαθητές τους.

➤ **Ιδιοσυγκρασία του θύτη**, δηλαδή ο χαρακτήρας που έχει διαμορφώσει το παιδί αυτό ,αλλά και οι ηθικές του απόψεις.

➤ **Πρότυπα βίας που προβάλλουν τα ΜΜΕ:**

Η παρακολούθηση πολλών βίαιων σκηνών από ακατάλληλες ταινίες με βία που προβάλλονται στην τηλεόραση, συνήθως μετά τα μεσάνυχτα, αυξάνει την πιθανότητα να ασκήσει ένα παιδί εκφοβισμό.

(Ιστοσελίδες: <http://www.kosmosxorispolemous.gr/wp-content/uploads/vivliothiki/ekpaidefsh/sxolikos-ekfovismos.pdf>)

iv. Προφίλ των εμπλεκόμενων ρόλων

✚ **ΘΥΤΗΣ** : είναι το άτομο το οποίο εκφοβίζει κάποιο άλλο άτομο ή ομάδα ατόμων. Ειδικότερα, οι θύτες είναι συνήθως επιθετικοί, σκληροί, παρορμητικοί και δεν παρουσιάζουν συνήθως υψηλές επιδόσεις. Οι θύτες παρουσιάζουν επίσης σημαντικά αυξημένα συνολικά προβλήματα συμπεριφοράς, υπερδραστηριότητα και προβλήματα με την ομάδα συνομηλίκων. Ως προς τη σωματική τους διάπλαση, κατά κανόνα υπερέρχουν από το μέσο συμμαθητή τους και πολύ περισσότερο από τους συγκεκριμένους συμμαθητές τους που επιλέγουν για στόχους της επιθετικής τους συμπεριφοράς. Σε σχέση με τα γονεϊκά τους χαρακτηριστικά, έχει βρεθεί ότι προέρχονται από οικογένειες που χαρακτηρίζονται γενικώς από δυσλειτουργικούς μηχανισμούς, έλλειψη θετικής επικοινωνίας και συνήθως οι πατέρες των θυτών υπήρξαν και οι ίδιοι θύτες στο σχολείο.

Οι θύτες είναι συνήθως δημοφιλή παιδιά, με θετική αυτό-εικόνα και με πολύ καλές κοινωνικές δεξιότητες που προσελκύουν υποστηρικτές, τους οποίους μπορούν εύκολα να χειριστούν. Η θέση που έχουν μέσα στην ομάδα συνομηλίκων είναι σημαντική αφού ενισχύει την δύναμη τους. Έχει βέβαια υποστηριχτεί και το αντίθετο, ότι δηλαδή οι θύτες έχουν περιορισμένες κοινωνικές και διαπροσωπικές δεξιότητες, ενώ υπάρχουν και στοιχεία ότι τρέφουν αισθήματα ανεπάρκειας, διακατέχονται από χαμηλό πνεύμα συνεργασίας και χαμηλή αυτοεκτίμηση. Γενικά η σχέση μεταξύ εκφοβιστικής συμπεριφοράς και αυτοεκτίμησης είναι αμφιλεγόμενη. Επιπλέον, τα

παιδιά που εκφοβίζουν έχουν συχνότερα επιθετικές προθέσεις απέναντι στο κοινωνικό τους περιβάλλον και έχουν πιο θετική στάση απέναντι στη βία, κατά συνέπεια είναι εχθρικοί απέναντι στους γονείς, στους εκπαιδευτικούς αλλά πολλές φορές και στους ίδιους τους συμμαθητές τους. Είναι παρορμητικά άτομα, έχουν την ανάγκη να εξουσιάζουν άλλα παιδιά και δεν παρουσιάζουν ενσυναίσθηση για τα θύματά τους. Έχουν την ανάγκη για κυριαρχία πάνω σε άλλους, έχουν αδυναμία ελέγχου παρορμήσεων, μειωμένη ικανότητα αυτοελέγχου. Επιπρόσθετα, αδυνατούν να τηρήσουν κανόνες και όρια, έχουν υπερβολικά χαμηλό επίπεδο άγχους, έχουν έλλειψη αίσθησης του μέτρου.

Οι θύτες αντλούν ικανοποίηση και μια αίσθηση κύρους από το να βλάπτουν τους άλλους. Βέβαια αποκομίζουν και υλικά οφέλη από το να εκφοβίζουν τους συμμαθητές τους, καθώς συχνά τους αναγκάζουν να τους παραδώσουν το χαρτζιλίκι τους, το κολατσιό τους και άλλα αντικείμενα αξίας. Οπότε η αίσθηση κύρους που αποκτούν ίσως σχετίζεται με τα υλικά οφέλη που εξασφαλίζουν εκφοβίζοντας.

✚ **ΘΥΜΑ** είναι το παιδί (ή ομάδα παιδιών) που εκφοβίζεται το οποίο συχνά γεννά αντιφατικά συναισθήματα. Τα θύματα μπορούν να διακριθούν σε δύο κατηγορίες:

Α) τα παθητικά θύματα, τα οποία εκφοβίζονται χωρίς να έχουν προκαλέσει τον δράστη.

Β) τα προκλητικά θύματα, τα οποία θεωρείται ότι εν μέρει προκαλούν τον εκφοβισμό εις βάρος τους. Υπάρχουν δηλαδή κάποια παιδιά που προκαλούν τους συμμαθητές τους συμπεριφερόμενα τα ίδια ακατάλληλα: «χώνονται» στο παιχνίδι και δεν τηρούν τους κανόνες του παιχνιδιού και της τάξης και γενικά γίνονται «μπελάς» για τους συμμαθητές τους και όταν οι τελευταίοι αντιδρούν, αυτά σπεύδουν να διαμαρτυρηθούν.

Επίσης υπάρχει περίπτωση κάποιος μαθητής/-ήτρια να υποδύεται το θύμα ώστε να κερδίσει την αποδοχή από τους συμμαθητές του/της και να αυξήσει τη δημοτικότητά του/της.

Χαρακτηριστικά των θυμάτων:

Τα θύματα παρουσιάζουν προβλήματα τόσο εσωτερικευμένα όσο και εξωτερικευμένα. Έχουν χαρακτηριστεί ως μοναχικά άτομα, με ελλιπείς δεξιότητες επικοινωνίας και επίλυσης προβλημάτων. Εμφανίζονται να έχουν λίγους φίλους, είναι ανασφαλείς και έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση καθώς και αυξημένα συμπτώματα άγχους και κατάθλιψης. Στο μέλλον πιθανόν είναι να εμφανίσουν αδυναμία να αναλάβουν ευθύνες καθώς και να μην μπορούν να συνάψουν διαπροσωπικές σχέσεις.

Είναι λιγότερο αποδεχτά από συνομηλίκους, δεν είναι καθόλου δημοφιλή και μπορεί να έχουν δεχτεί και την απόρριψη. Η χαμηλή δημοτικότητά τους μπορεί να ερμηνευτεί ως αιτία και συνάμα ως απότοκος του εκφοβισμού που υφίστανται από τους συμμαθητές ή/και τις συμμαθήτριές τους. Αυτά τα παιδιά είναι συνήθως μόνα τα διαλείμματα και διακατέχονται από ένα γενικότερο αίσθημα μοναξιάς έως και εγκατάλειψης από το σχολείο. Ως εκ τούτου απολαμβάνουν λιγότερο το σχολείο από ό,τι οι θύτες και οι παρευρισκόμενοι. Αισθητή είναι η μείωση της σχολικής τους απόδοσης και παρουσίας τους στο σχολείο, όπως και αυξημένες οι πιθανότητες να παρατήσουν εντελώς το σχολείο.

Η διεκδικητικότητά τους βρίσκεται σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα, καθώς τους είναι δύσκολο να υποστηρίξουν τον εαυτό τους, να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους και να επιβληθούν στην ομάδα.

Επιπλέον τα παιδιά που με κάποιον τρόπο ξεχωρίζουν, που γίνονται αντιληπτοί από την πλειοψηφία ως διαφορετικοί, γίνονται συχνά θύματα του σχολικού εκφοβισμού λόγω οποιουδήποτε είδους ρατσισμού. Δυστυχώς, τα παιδιά με ειδικές ανάγκες έχουν μεγάλες πιθανότητες να γίνουν θύματα του σχολικού εκφοβισμού, όπως επίσης παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες ή στο άλλο άκρο με εξαιρετικά καλές επιδόσεις, καθώς επίσης και οι αλλοδαποί. Ωστόσο, σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι τα παιδιά που θυματοποιούνται συστηματικά υποφέρουν από υψηλότερα επίπεδα κατάθλιψης και άγχους σε σχέση με τα παιδιά που δε θυματοποιούνται και μερικά από τα συμπτώματα που αναγράφονται παρακάτω μπορεί να διατηρούνται και κατά την ενήλικη ζωή. Τέτοια ψυχοσωματικά συμπτώματα μπορεί να είναι, όπως πονοκέφαλοι, ημικρανίες, δερματικά προβλήματα (πχ., έκζεμα, ή ψωρίαση), στομαχόπονοι, τρέμουλο, αυξημένους παλμούς κρίσεις πανικού κ.α. Έχουν συχνά τάση αυτοκτονίας.

Τις περισσότερες φορές τα παιδιά που βιώνουν εκφοβισμό δεν το λένε σε κανένα γιατί:

- ✓ Ντρέπονται: Η ντροπή είναι ένα συναίσθημα που ακολουθεί τον σχολικό εκφοβισμό καθώς τα παιδιά νοιώθουν ότι όλοι γελάνε μαζί τους.
- ✓ Φοβούνται: τα παιδιά θεωρούν ότι δεν μπορεί να γίνει κάτι και φοβούνται ότι ο οποιοσδήποτε χειρισμός θα θυμώσει το παιδί ή τα παιδιά που το εκφοβίζουν και τα πράγματα θα χειροτερεύσουν.
- ✓ Νοιώθουν ότι φταίνε: Η σκέψη των παιδιών είναι ενοχική και ιδιαίτερα σε καταστάσεις βίας. Θεωρούν ότι εκείνα φταίνε, ότι εκείνα προκάλεσαν αυτή την κατάσταση.
- ✓ Σκέφτονται ότι θα απογοητεύσουν / στενοχωρήσουν τους γονείς τους: Όλα τα παιδιά αποζητούν την αγάπη και τον θαυμασμό των γονιών τους. Θεωρούν λοιπόν ότι αν μάθουν οι γονείς τους αυτό που συμβαίνει θα απογοητευτούν και θα στενοχωρηθούν.
- ✓ Θυμώνουν για αυτό που τους συμβαίνει, που δεν μπορούν να αντιδράσουν. Ο θυμός συνήθως εκφράζεται σε οικεία αγαπημένα πρόσωπα όπως ο πατέρας, η μητέρα ή ο αδελφός.

Ο συνδυασμός του θυμού - φόβου - ντροπής και ενοχής οδηγούν τα παιδιά να μην λένε σε κανένα αυτό που τους συμβαίνει και συνεπώς να μην ζητάνε βοήθεια. Αυτή η συναισθηματική απομόνωση οδηγεί στην γενικότερη απομόνωση και περιθωριοποίηση των παιδιών.

ΘΥΤΗΣ/ΘΥΜΑ

Μία ειδική κατηγορία μαθητών-μαθητριών είναι όταν συμπεριφέρονται είτε ως θύτης είτε ως θύμα ανάλογα με τις συνθήκες. Το παιδί αφού υποστεί εκφοβισμό, υιοθετεί την επιθετική αυτή συμπεριφορά και επιτίθεται και εκείνος σε πιο αδύναμους μαθητές-μαθήτριες. Συνήθως οι έννοιες θύτης/θύμα και προκλητικό θύμα ταυτίζονται.

Οι θύτες/θύματα είναι άτομα ανασφαλή και ανήσυχα, έχουν αρνητική αυτό-εικόνα και λειτουργούν παρορμητικά. Εκδηλώνουν προβλήματα συγκέντρωσης και υπερδραστηριότητα. Γενικά δεν διακρίνονται από προκοινωνική συμπεριφορά, αλλά απεναντίας φέρονται αδέξια, ανώριμα και προσβλητικά στους συμμαθητές τους. Είναι άτομα ευερέθιστα και οξύθημα.

Απουσιάζουν από το σχολείο πιο συχνά από τους ομηλικούς τους και οι επιδόσεις τους στο σχολείο είναι σχετικά χαμηλές. Τέλος εκδηλώνουν ψυχολογικά προβλήματα και ιδιαίτερα κατάθλιψη και ψυχοσωματικά συμπτώματα άγχους συχνότερα τόσο από τους θύτες όσο και από τα θύματα.

ΑΛΛΟΙ ΕΜΒΛΕΚΟΜΕΝΟΙ ΡΟΛΟΙ

Ο σχολικός εκφοβισμός δεν αποτελεί μια στατική διμερή σχέση μεταξύ θύτη και θύματος, αλλά μια δυναμική συνθήκη που επηρεάζει ολόκληρη τη σχολική κοινότητα. Υπάρχουν, λοιπόν, τις περισσότερες φορές άτομα, τα οποία είναι παρόν όταν εκδηλώνεται σχολικός εκφοβισμός. Αυτά τα άτομα χαρακτηρίζονται ως παρατηρητές και διακρίνονται στις εξής κατηγορίες:

- i. Υπάρχουν οι παρατηρητές που έχουν θετική στάση προς τον εκφοβισμό και συμμετέχουν ενεργά στον εκφοβισμό, αλλά συνήθως δεν παίρνουν οι ίδιοι την πρωτοβουλία για την έναρξη ενός επεισοδίου ούτε αναλαμβάνουν ηγετικό ρόλο. Αυτοί ονομάζονται οπαδοί ή «μπράβοι».
- ii. Παθητικοί θύτες ή υποστηρικτές, οι οποίοι υποστηρίζουν το σχολικό εκφοβισμό ενεργά και ανοιχτά, γελώντας ή στρέφοντας το βλέμμα των υπολοίπων στα σχετικά περιστατικά, αλλά δε συμμετέχουν οι ίδιοι ενεργά.
- iii. Πιθανοί/δυνητικοί θύτες ή παθητικοί υποστηρικτές, οι οποίοι δεν δείχνουν προς τα έξω να υποστηρίζουν τον σχολικό εκφοβισμό, αλλά κατά βάθος τους αρέσει να υπάρχουν τέτοιου είδους κρούσματα στο σχολείο τους.
- iv. Υπάρχουν και οι παρατηρητές, οι οποίοι δεν παίρνουν καμία θέση, δεν εμπλέκονται και δε δραστηριοποιούνται προς καμία κατεύθυνση, βρίσκονται δηλαδή στην ουδέτερη ζώνη. Αυτοί ονομάζονται αδέσμευτοι/απεμπλεκόμενοι παθητικοί θεατές.
- v. Οι πιθανοί ή εν δυνάμει υπερασπιστές του θύματος είναι εκείνοι που δεν υποστηρίζουν το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού, κρίνουν ότι πρέπει να βοηθήσουν το θύμα, αλλά στο τέλος δεν πράττουν τίποτα.
- vi. Ενώ τέλος, οι υπερασπιστές του θύματος είναι εκείνοι που υποστηρίζουν φανερά το θύμα, δεν τους αρέσει το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού και προστρέχουν σε βοήθεια του θύματος ή τουλάχιστον το προσπαθούν.

(Ιστοσελίδες:<http://www.kosmoschorispolemous.gr/wpcontent/uploads/vivliothiki/ekpaidefsh/sxolikos-ekfovismos.pdf>)

v. Συνέπειες

Οι συνέπειες του σχολικού εκφοβισμού είναι αρνητικές τόσο για τα θύματα όσο και για τους θύτες, καθώς επίσης για τους αμέτοχους παρευρισκόμενους.

➤ Τα θύματα στην περίπτωση του άμεσου εκφοβισμού υφίστανται σωματικό πόνο και τραύματα, όπως γρατζουνιές, μώλωπες, στραμπουλήγματα, σε χειρότερες περιπτώσεις διαστρέμματα, διάσειση. Ενώ σε όλες τις μορφές του εκφοβισμού αναμφίβολη είναι η ψυχική οδύνη που βιώνουν που μπορεί να είναι τραυματική.

Εξαιτίας της ψυχικής οδύνης που βιώνουν τα άτομα που θυματοποιούνται, μειώνεται η ικανότητα συγκέντρωσής τους και δημιουργούνται δυσκολίες στη μνήμη και στη μάθηση, με αποτέλεσμα τη μειωμένη σχολική επίδοση. Η θυματοποίηση δημιουργεί δυσκολίες και στην προσαρμογή των παιδιών στο σχολείο, ως προς την τήρηση των κανόνων για παράδειγμα και την τέλεση των σχολικών τους καθηκόντων. Η συνολική σχολική εμπειρία μετατρέπεται σε ένα

καθημερινό εφιάλη με αποτέλεσμα το θύμα να αρνείται συστηματικά να πάει στο σχολείο ή μπορεί ακόμα και να αναπτύξει σχολική φοβία. Έτσι το θύμα μπορεί να υποφέρει από πονοκεφάλους, πόνους στην πλάτη, στομαχόπονους, ακόμα και το προηγούμενο βράδυ πριν πάει στο σχολείο το παιδί μπορεί να έχει άστατο ύπνο (π.χ. αϋπνίες ή εφιάλτες). Συχνά παρατηρείται το φαινόμενο το θύμα να αρνείται να πάει στο σχολείο, να κάνει συχνές απουσίες και συνήθως να καταλήγει στο να αποχωρήσει τελείως από το σχολείο και να αποφασίσει να μείνει αναλφάβητος για ολόκληρη τη ζωή του.

Συν τοις άλλοις, έχει παρατηρηθεί ότι τα παιδιά που έχουν γίνει θύματα του σχολικού εκφοβισμού προσκολλώνται σε ένα φίλο, υποτακτικά, από φόβο μην τον χάσουν και μείνουν μόνα, συνδέονται με παιδιά με επίσης έλλειμμα στις κοινωνικές δεξιότητες, όπως τα ίδια που δεν μπορούν να προστατευτούν από τη βία, δυσκολεύονται να δημιουργήσουν αληθινούς φίλους ακόμα και όταν η βία σταματήσει. Ακόμα, η απώλεια βάρους ή η μη φυσιολογική - απότομη αύξηση βάρους είναι μία συνηθισμένη συνέπεια, καθώς το θύμα αγχώνεται και στρεσάρεται.

Επιπρόσθετα, με την πάροδο του χρόνου και καθώς η θυματοποίησή τους παρατείνεται χρονικά, μειώνεται ραγδαία η αυτοπεποίθηση και η αυτοεκτίμησή τους, καθώς νιώθουν ανήμπορα να υπερασπιστούν τον εαυτό τους, ενώ μπορεί να εσωτερικεύσουν τις προσβολές που τους γίνονται.

Εξίσου ψυχοφθόρο πρόβλημα είναι ότι γίνονται ιδιαίτερα αυστηροί, απαιτητικοί με τον εαυτό τους και έπειτα επικρίνουν και όλους τους ανθρώπους γύρω τους. Είναι σαφές ότι, το παιδί βρίσκεται σε διαρκή ετοιμότητα και κατάσταση άμυνας, φοβάται, αγωνιά, είναι νευρικό, δε μπορεί να χαλαρώσει, ούτε στις κοινωνικές του επαφές και μ' αυτόν τον τρόπο περιθωριοποιείται και απομακρύνεται από τις κοινωνικές του σχέσεις. Με άλλα λόγια, γίνεται επιθετικό, ως αντίδραση στη βία, εκτονώνει την ένταση στο σπίτι, γίνεται εχθρικό και αγενές, μιλάει χαμηλόφωνα ή γρήγορα και χάνει, «μασάει» τις λέξεις, εμφανίζει μελαγχολία, κατάθλιψη. Σε ακραίες περιπτώσεις εμφανίζει τάσεις αυτοκτονίας, φαινόμενο επικίνδυνο.

Το χειρότερο είναι ότι πολλές από τις συνέπειες του σχολικού εκφοβισμού είναι μακροχρόνιες και διατηρούνται κατά την ενήλικη ζωή.

➤ Συνέπειες στους θύτες: οι μαθητές και οι μαθήτριες που αναμειγνύονται ενεργά και για μεγάλο χρονικό διάστημα σε εκφοβιστικά επεισόδια, αν δεν αναγκαστούν να αλλάξουν συμπεριφορά μεγαλώνοντας, μπορεί να συνεχίσουν να μεταχειρίζονται εκφοβιστικές τακτικές στις διαπροσωπικές τους σχέσεις μετά την ενηλικίωσή τους. Ο σχολικός εκφοβισμός, όταν δεν ελέγχεται και δε συναντά κυρώσεις, προωθεί κλίμα βίας που ευνοεί την εγκληματικότητα. Γι' αυτό και οι θύτες είναι πολύ πιθανό να εμπλακούν σε μορφές αντικοινωνικής και παραβατικής συμπεριφοράς ως νεαροί ενήλικες. Και ας μην ξεχνάμε ότι τα παιδιά του σήμερα είναι γονείς του αύριο. Και τα συγκεκριμένα παιδιά ως γονείς πιθανότατα θα αναθρέψουν τους θύτες της επόμενης γενιάς, δημιουργώντας έτσι ένα φαύλο κύκλο σχολικού εκφοβισμού.

Υψηλά είναι τα επίπεδα κατάθλιψης και άγχους και για τους θύτες. Για τους θύτες/θύματα τα επίπεδα αυτά είναι ακόμη πιο υψηλά και από των θυτών και από των θυμάτων.

➤ Οι παρατηρητές-αυτόπτες μάρτυρες σε περιστατικά βίας υφίστανται μετατραυματικό άγχος, γενικό άγχος, οργή -θυμό, κατάθλιψη, διασχιστική αναταραχή, αυτοκαταστροφική και επιθετική συμπεριφορά. Και φυσικά οι επιδράσεις της έκθεσης στη βία διαφέρουν σημαντικά, ανάλογα με την ένταση της παρατηρούμενης βίας.

Πιο συγκεκριμένα, τα άτομα που είναι αυτόπτες μάρτυρες σε εκφοβιστικά επεισόδια νιώθουν ανάκαμα να δράσουν προς βοήθεια του θύματος ή φοβούνται ότι η παρέμβασή τους μπορεί να δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο τη θέση του θύματος, έτσι κατακλύζονται από συναισθήματα ενοχής, θλίψης και φόβου. Γίνονται επιφυλακτικοί στις συναναστροφές τους από φόβο μην μπούν και οι ίδιοι στο στόχαστρο των νταήδων. Είναι πιθανό να καταφύγουν και οι ίδιοι στη διάπραξη βίαιης συμπεριφοράς ωθούμενοι από ένα διαρκές αίσθημα ψυχικής οδύνης που τους οδηγεί στην επιθυμία να θέλουν να βλάψουν τον κόσμο γύρω τους ή αυτούς που θεωρούν υπεύθυνους για τον πόνο τους.

Τέλος, οι παρευρισκόμενοι μπορεί να μάθουν ότι ο εκφοβισμός είναι ένας γρήγορος τρόπος για να επιτύχει κάποιος αυτά που θέλει, με αποτέλεσμα και ως ενήλικες να συνεχίσουν να αποδέχονται την υιοθέτηση επιθετικών μορφών συμπεριφοράς ως φυσιολογικές από κάποιων τρίτο και να του παράσχουν τη σιωπηρή συναίνεση, καθώς και να μεταλαμπαδεύσουν τις συνήθειές τους στην επόμενη γενιά, τα παιδιά τους.

(Ιστοσελίδες: <http://www.kosmosxorispolemous.gr/wpcontent/uploads/vivliothiki/ekpaidefsh/sxolikos-ekfovismos.pdf>)

vi. Τρόποι Αντιμετώπισης

Για να είναι αποτελεσματική μία πολιτική αντιμετώπισης του σχολικού εκφοβισμού χρειάζεται να εφαρμόζονται επίσημα εκπαιδευτικά προγράμματα για τους μαθητές και τις μαθήτριες, για το εκπαιδευτικό προσωπικό, για τη διεύθυνση των σχολικών μονάδων, ακόμη και για τους οδηγούς των σχολικών λεωφορείων. Επιπλέον, σύμφωνα με τα διεθνή δεδομένα, τα προγράμματα αυτά θα ήταν ιδανικό να οργανώνονται σε εθνική κλίμακα, ώστε να ωφελούν όλες τις σχολικές μονάδες της χώρας. Ως λογικό συμπέρασμα, στην προσπάθεια καταστολής του εκφοβισμού προβάλλει η αναγκαιότητα αλλαγής των σχετικών στάσεων και των μαθητών. Η πολιτική αυτή στοχεύει τόσο στην πρόληψη όσο και στη διαχείριση της εκφοβιστικής συμπεριφοράς. Η ελλιπής ενημέρωση, η «αθώα» άγνοια, η εμμονή στις αναχρονιστικές και αβάσιμες αντιλήψεις για το σχολικό εκφοβισμό, καθώς και η υποτίμηση του προβλήματος, ακόμα και ο εθελούσιος σκοταδισμός οδηγεί στην διόγκωση του προβλήματος. Στόχος, λοιπόν, είναι όχι μόνο να απαλειφθεί ο σχολικός εκφοβισμός, αλλά και να προαχθούν τα ανθρωπιστικά ιδεώδη, ο σεβασμός και τα προκοινωνικά στοιχεία στις σχέσεις μεταξύ όλων των συμμαθητών και συμμαθητριών.

Το σχολείο αποτελεί καθοριστικό φορέα κοινωνικοποίησης, καθώς στο σχολικό περιβάλλον περνούν τα παιδιά το μεγαλύτερο κομμάτι της ημέρας τους, μεταξύ των συνομηλίκων τους, εκτιθέμενα σε πληθώρα εμπειριών - θετικών και αρνητικών - που συμβάλλουν σημαντικά στη διαμόρφωση της κοινωνικής συμπεριφοράς τους. Η βαρύνουσα σημασία του σχολικού βίου, λοιπόν, επιτάσσει την εξασφάλιση των καλύτερων δυνατών συνθηκών διεξαγωγής του και τη λήψη όλων των μέτρων που απαιτούνται για την επανόρθωση των σημείων όπου το σχολείο χωλαίνει. Έτσι το *σχολείο* και η *διεύθυνση του σχολείου* οφείλει να:

- Διεξάγει τακτικές συνελεύσεις των εκπαιδευτικών με την παρουσία των μαθητών με θέμα την επίλυση αυτού του φαινομένου.
- Ενημερώνει όλους (γονείς, εκπαιδευτικούς, μαθητές) στην έναρξη κάθε σχολικής χρονιάς, με ημερίδες, ομιλίες, φυλλάδια.

- Δίνει έμφαση στη δημιουργικότητα των μαθητών, μέσα από σχέδια εργασίας, πολιτιστικές δραστηριότητες με τη συμμετοχή όλων των μαθητών του σχολείου, που θα αναδείξουν τη διαφορετικότητα, τα ιδιαίτερα ταλέντα και ικανότητες των μαθητών.
- Αναπτύξει συστήματα υποστήριξης μεταξύ των μαθητών, ιδιαίτερα στην αρχή της σχολικής χρονιάς, ώστε να παρέχεται βοήθεια στα μαθήματα αλλά και υποστήριξη σε περίπτωση εκφοβισμού.
- Αναπτύξει προγράμματα ψυχοκοινωνικής αγωγής, που προάγουν την ψυχική και κοινωνική υγεία των εφήβων.
- Αναπτύξει ομάδες εκπαιδευτικών / ειρηνοποιών / διαμεσολαβητών για τη διαχείριση συγκρούσεων, βίαιων ή μη.
- Υπάρχει ανοιχτή επικοινωνία με τους γονείς θυτών και θυμάτων.
- Διατηρείται αρχείο καταγραφής των περιστατικών.
- Υφίστανται κυρώσεις οι θύτες για τη συμπεριφορά τους, τόσο άμεσες όσο και μακροπρόθεσμες. Οι άμεσες κυρώσεις έχουν μεγάλη πρακτική χρησιμότητα, διότι χωρίς αυτές ο θύτης αρχικά δεν έχει κίνητρο να σταματήσει να ασκεί τις καθιερωμένες πλέον εκφοβιστικές του τακτικές και να αλλάξει συμπεριφορά .
- Δημιουργείται τέτοιο κλίμα στο σχολείο ούτως ώστε να μην καλύπτονται τέτοια μυστικά.
- Μην ζητηθεί η «συμφιλίωση» μεταξύ παιδιού που δέχεται βία και παιδιού που ασκεί βία καθώς υπάρχει ο κίνδυνος να επαναθυματοποιηθεί το ένα παιδί και το άλλο να επιβεβαιώσει την «δύναμη» και κυριαρχία του.

Σήμερα πια αποτελεί επιτακτικό χρέος των εκπαιδευτικών να αναλάβουν δράση προς μείωση του σχολικού εκφοβισμού και των ερευνητών να τους παράσχουν τις καταλληλότερες συμβουλές και τελεσφόρα προγράμματα παρέμβασης. Στην εκδήλωση ενός φαινομένου μέσα στο σχολικό πλαίσιο πρώτο λόγο οφείλουν να έχουν και οι εκπαιδευτικοί. Οι *εκπαιδευτικοί* προτείνεται να:

- Οργανώνουν βιωματικά εργαστήρια για την πρόληψη του εκφοβισμού (παιχνίδια ρόλων, συζητήσεις, βίντεο, σχεδιασμός αφίσας) σε σταθερή βάση ενταγμένη στο αναλυτικό πρόγραμμα κάθε χρονιάς.
- Εφαρμόζουν σε σταθερή βάση προγράμματα προαγωγής της ψυχικής υγείας (διαχείριση συναισθημάτων, συγκρούσεων, φιλίας και πίεσης συνομηλίκων, κλπ).
- Μην αγνοήσουν ή υποτιμήσουν την αναφορά από παιδί τέτοιου είδους περιστατικών.
- Κάνουν άμεση και αυστηρή παρατήρηση αμέσως μετά το περιστατικό.
- αξιοποιήσουν τη «δύναμη» - «ενέργεια» του παιδιού που ασκεί βία σε θετικές συμπεριφορές.
- Δημιουργήσουν θετικό κλίμα στο περιβάλλον της τάξης.
- προστατεύσουν το παιδί που δέχεται τη βία, να μη του ζητάνε να εξηγήσει μπροστά σε άλλους τι έχει γίνει, αλλά σε κατ' ιδίαν συνάντηση να γίνεται προσπάθεια αποενοχοποίησης και συναισθηματικής ενίσχυσης.

Σημείο - κλειδί στην εξάλειψη του φαινομένου αποτελούν *τα παιδιά - θεατές*. Με την συμπεριφορά τους διευκολύνουν ή λειτουργούν ανασταλτικά στην εμφάνιση του φαινομένου .
Συνήθεις συμπεριφορές :

- Να γελάσουν
- Να χαμογελάσουν
- Να αδιαφορήσουν

- Να μιλήσουν στο διπλανό τους και να σχολιάσουν αυτό που γίνεται είτε θετικά είτε αρνητικά
- Να κοιτούν και να μην κάνουν απολύτως τίποτε

Οι συγκεκριμένες αντιδράσεις ενισχύουν την συμπεριφορά του παιδιού που ασκεί βία καθώς με το να γελάσουν / χαμογελάσουν οι υπόλοιποι ή να σχολιάσουν το γεγονός ο θύτης έχει επιτύχει να κερδίσει την προσοχή τους. Στις υπόλοιπες αντιδράσεις αδιαφορία / απραξία είτε δεν δίνει σημασία ο θύτης είτε εντείνει την επιθετική συμπεριφορά προς το παιδί προκειμένου να «κερδίσει» και αυτούς. Από την άλλη πλευρά οι συγκεκριμένες αντιδράσεις επηρεάζουν σημαντικά το παιδί που δέχεται εκφοβισμό. Το γέλιο, το χαμόγελο, η αδιαφορία και η απραξία ενισχύουν τη μοναξιά του παιδιού και σε ένα δεύτερο επίπεδο την επιβεβαίωση της πράξης του παιδιού που εκφοβίζει και άρα ενισχύει την ενοχή του παιδιού. Επίσης ο σχολιασμός του γεγονότος ενισχύει με τη σειρά του και την ντροπή που βιώνει το παιδί και τη μοναξιά του.

Τρόποι αντιμετώπισης του εκφοβισμού για τους γονείς. Οφείλουν να:

- Παίρνουν στα σοβαρά αναφορές του παιδιού τους ή/και του σχολείου για θέματα βίας.
- Αποφεύγουν να ρίξουν την ευθύνη για τον εκφοβισμό στα θύματα.
- Αποφεύγουν να ενθαρρύνουν την αντίδραση στη βία με βία («χτύπα αν σε χτυπήσουν» ή «κορόιδεψε αν σε κοροϊδέψουν»).
- Κρατάνε γραπτό αρχείο των αναφορών των παιδιών, ενημερώνουν άμεσα το σχολείο και ζητούν να εφαρμοστεί η πολιτική του σχολείου στο θέμα.
- Αποφεύγουν να έρθουν σε επαφή με τους γονείς των θυτών ή/και τους ίδιους τους θύτες.
- Δείχνουν υπομονή καθώς ούτε η επιθετική συμπεριφορά των θυτών, ούτε η παθητική συμπεριφορά των θυμάτων αλλάζουν εύκολα.
- Ενθαρρύνουν το παιδί τους να ανακαλύψει τα ιδιαίτερα ταλέντα και ικανότητές του, ενισχύοντας έτσι την αυτοεκτίμησή του.
- Ενθαρρύνουν το παιδί - θύμα να δημιουργήσει νέες φιλίες.
- Ελέγχουν το θυμό τους, και να μην επιβάλλουν σωματικές τιμωρίες.
- Δείχνουν ότι νοιάζονται για τα προβλήματά των παιδιών και να προσπαθούν να βρουν λύσεις μαζί.
- Αναζητούν τη βοήθεια ειδικών, αν το πρόβλημα επιμένει ή χειροτερεύει.
- Τους θέτουν σαφή όρια ως προς τις αποδεκτές συμπεριφορές.
- Ενδυναμώνουν την μεταξύ τους εμπιστοσύνη.
- Αφιερώνουν χρόνο σε κοινές δραστηριότητες.

Ενώ, πολύ σημαντικό είναι οι γονείς να αποτελούν θετικό πρότυπο για τα παιδιά τους .

Σημαντικό είναι να αναφερθούν τα σημάδια αναγνώρισης των θυμάτων, ώστε εκπαιδευτικοί και κηδεμόνες να έχουν τον έλεγχο του θέματος. Όταν το παιδί :

- Δεν θέλει να πάει στο σχολείο.
- Φοβάται να περπατήσει μόνο του προς το σχολείο.
- Παρακαλεί να πάει στο σχολείο με αυτοκίνητο.
- Αλλάζει χωρίς λόγο την καθημερινή ρουτίνα του.
- Απουσιάζει αδικαιολόγητα από το σχολείο.
- Γίνεται νευρικό, απομονώνεται ή χάνει την αυτοπεποίθησή του.

- Αρχίζει να ψευδίζει.
- Το σκάει από το σπίτι ή το σχολείο, απειλεί ή αποπειράται να αυτοκτονήσει.
- Έχει εφιάλτες ή κλαίει αδικαιολόγητα το βράδυ.
- Νιώθει άρρωστο το πρωί.
- Μειώνεται αδικαιολόγητα η σχολική του απόδοση.
- Επιστρέφει συχνά στο σπίτι με σχισμένα ρούχα ή βιβλία.
- Χάνονται ή καταστρέφονται συχνά τα προσωπικά του αντικείμενα.
- Ζητά παράλογα χαρτζιλίκι ή κλέβει χρήματα.
- Χάνει συχνά το χαρτζιλίκι του.
- Έχει αδικαιολόγητες μελανιές ή πληγές.
- Επιστρέφει στο σπίτι πεινασμένο γιατί κάποιος πήραν το φαγητό του.
- Γίνεται ξαφνικά αδικαιολόγητα επιθετικό ή απαιτητικό.
- Φέρεται ξαφνικά άσχημα σε άλλα παιδιά ή τα αδέρφια του.
- Αρνείται να φάει.
- Φοβάται να πει τί το απασχολεί.
- Δίνει απίθανες δικαιολογίες.
- Φοβάται να χρησιμοποιήσει το διαδίκτυο ή το κινητό τηλέφωνο.

(Ιστοσελίδες: <http://www.kosmosxorispolemous.gr/wpcontent/uploads/vivliothiki/ekpaidefsh/sxolikos-ekfovismos.pdf>

http://www.etlab.eu/files/ethnikh_strathgikh.pdf, http://lykmoudr.les.sch.gr/portal/images/stories/Bullyng_-_Final.pdf)

Το μόνο που δε συγχωρείται όταν πρόκειται για ένα τέτοιο ζήτημα είναι η απραξία.

ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ

Πρόλογος:

Η επιθετικότητα στην παιδική και εφηβική ηλικία ως εκδήλωση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, αποτελεί ένα διαχρονικό παγκόσμιο κοινωνικό φαινόμενο. Ο όρος «επιθετικότητα» συχνά παρερμηνεύεται και προκαλεί σύγχυση διότι περιλαμβάνει ένα ευρύτατο πλαίσιο συμπεριφορών και ποικίλων εκδηλώσεων. Εξαρτάται από παράγοντες όπως η ηλικία του παιδιού, το κίνητρο και το σκοπό που επιδιώκει. Η επιθετικότητα ως συμπεριφορά χαρακτηρίζεται από εχθρική διάθεση και αποσκοπεί σε ενέργειες που προκαλούν σωματικό πόνο, τραύμα και άγχος τόσο στο στενό περιβάλλον (οικογενειακά πρόσωπα, φίλοι) όσο και στο ίδιο το παιδί. Αναμφισβήτητα η έκφραση θυμού και οργής αποτελούν συμπεριφορές που συνοδεύουν το παιδί στην διαδικασία ανάπτυξής του.

Τα «επιθετικά» παιδιά παρουσιάζουν συμπεριφορές όπως ανυπακοή, αρνητισμό, αντίδραση, πρόκληση αλλά και αδιαφορία ως προς το οικογενειακό και σχολικό πλαίσιο αλλά και το φιλικό-συνομήλικο περιβάλλον. Οι προαναφερθείσες αρνητικές συμπεριφορές δημιουργούν προβλήματα στο δίκτυο σχέσεων του παιδιού (είτε στο σπίτι είτε στο σχολείο) αλλά και στο ίδιο το άτομο, διότι δεν γνωρίζει τις κοινωνικά αποδεκτές συμπεριφορές που θα το ενισχύσουν στην ομαλή ανάπτυξη και ένταξή του στο κοινωνικό περιβάλλον. Έρευνες υποστηρίζουν πως ενήλικες που διέπραξαν εγκληματικές ενέργειες συχνά είχαν εμφανίσει επιθετική-παραβατική συμπεριφορά σε νεαρή ηλικία.

i. Ορισμός:

Η επιθετικότητα είναι ένα συχνό φαινόμενο, τόσο στο ζωικό κόσμο όσο και στις ανθρώπινες κοινωνίες. Δεν υπάρχει, όμως, ομοφωνία για τα αίτια της επιθετικής συμπεριφοράς ούτε κοινή βάση για τον εννοιολογικό προσδιορισμό της. Η επιθετικότητα αποτελεί ένα πρόβλημα παιδαγωγικό και κοινωνικό, δεδομένου ότι οι εκδηλώσεις της δυσκολεύουν τόσο τη διαδικασία της αγωγής όσο και την κοινωνική συνύπαρξη και συνοχή. Μεγάλη δυσκολία παρουσιάζει η προσπάθεια ορισμού της επιθετικότητας, δηλαδή των μορφών συμπεριφοράς οι οποίες μπορούν να χαρακτηρισθούν ως επιθετικές.

iii. Αίτια:

Τα βασικότερα αίτια που επηρεάζουν τα παιδιά και τους δημιουργούν μια πιο επιθετική συμπεριφορά είναι:

- η εσωτερική αντίδραση του ατόμου που στηρίζεται σε βιολογικούς και γενετικούς παράγοντες.
- προσωπικοί και κοινωνικοί συντελεστές.
- η ενίσχυση και η μίμηση επιθετικών προτύπων.
- συγκρούσεις που προκύπτουν μεταξύ γονέων και παιδιού για θέματα καθημερινής φροντίδας (το παιδί αρνείται επίμονα να φάει, να πλυθεί, να κοιμηθεί).
- συγκρούσεις που προκαλούνται από τις απαγορεύσεις των γονέων προς το παιδί να εκτελέσει μία δραστηριότητα ή να σταματήσει κάποια ενέργεια.
- συγκρούσεις που είναι αποτέλεσμα δυσκολιών στις προσωπικές σχέσεις μεταξύ παιδιού και γονέων όπως:

- 1) το παιδί πιστεύει ότι δεν το προσέχουν οι γονείς του όσο αυτό θέλει
- 2) το παιδί νιώθει παραμελημένο με την άφιξη του καινούριου μωρού στην οικογένεια ή
- 3) το παιδί δυσκολεύεται να εκφράσει εύκολα τις επιθυμίες του

Οι πιο συνήθεις χρονικές περίοδοι κατά τις οποίες ενεργοποιείται η επιθετικότητα των παιδιών είναι:

- κάποιες συγκεκριμένες ώρες της ημέρας, κυρίως πριν το φαγητό αλλά και πριν τον ύπνο, προφανώς λόγω κόπωσης του παιδιού.
- περίοδοι αδιαθεσίας του παιδιού (κρυολογήματα, πυρετός).
- συμμετοχή του παιδιού σε ποικίλες εξωσχολικές δραστηριότητες (όπως αθλήματα, φροντιστήριο κλπ).

Συνήθως, οι γονείς που τα παιδιά τους έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να γίνουν επιθετικά είναι :

- Όσοι χρησιμοποιούν αυστηρές τιμωρίες. Αυτό συμβαίνει γιατί η τιμωρία προκαλεί θυμό στο παιδί με αποτέλεσμα να του δημιουργείται μεγαλύτερη επιθυμία για επιθετική συμπεριφορά.
- Όσοι είναι οι ίδιοι επιθετικοί γονείς αφού αποτελούν πρότυπο για μίμηση. Το παιδί εκδηλώνει περισσότερη επιθετικότητα μιμούμενο τις επιθετικές πράξεις του γονέα.
- Όσοι δείχνουν μεγάλη ανοχή στην επιθετικότητα του παιδιού με το να το αφήνουν τελείως ελεύθερο να εκδηλώνει τις επιθετικές του ενέργειες. Οι γονείς θα πρέπει να αποτρέπουν τη δημιουργία εκρηκτικών καταστάσεων και να προσπαθούν να καθησυχάσουν και να επαναφέρουν το παιδί τους γρήγορα στην τάξη και στην ηρεμία.

iv. Εξέλιξη του φαινομένου στην πάροδο του χρόνου:

Ήδη το μωρό από τον 6ο μήνα της ζωής του αρχίζει να αντιδρά με θυμό που τον εκφράζει με κλάματα και φωνές σε καταστάσεις που του δημιουργούν δυσάρεσκα. Στο τέλος του 1ου έτους γίνεται αντιδραστικό με αποτέλεσμα να κλαίει έντονα και να χτυπιέται στο πάτωμα. Στη νηπιακή ηλικία το παιδί αρχίζει να γίνεται επιθετικό αφού αντιλαμβάνεται ότι μπορεί να στρέψει τις ενέργειές του εναντίον άλλων ανθρώπων, εκείνων που εμποδίζουν την εκπλήρωση των επιθυμιών του. Τα μικρότερα παιδιά χρησιμοποιούν περισσότερο σωματική βία (κλωτσιές, δαγκωματιές, καταστροφές αντικειμένων) ενώ τα παιδιά της σχολικής ηλικίας χρησιμοποιούν περισσότερο λεκτικά σχήματα (απειλές απέναντι στους συνομηλίκους τους).

Οι κυριότερες αλλαγές που έχουν παρατηρηθεί είναι οι εξής:

- στα παιδιά νηπιακής ηλικίας, η επιθετικότητα αποσκοπεί στην απόκτηση ή στη διατήρηση κάποιου αντικειμένου. Στα μεγαλύτερα παιδιά σχολικής ηλικίας η επιθετικότητα είναι κυρίως εχθρικής μορφής και συνοδεύεται από εκδικητική διάθεση.
- η συχνότητα και η ένταση της επιθετικής συμπεριφοράς μειώνονται καθώς μεγαλώνει το παιδί. Η επιθετικότητα κορυφώνεται στο 2ο έτος της ηλικίας ενώ μειώνεται αρκετά τα επόμενα χρόνια.
- τα αγόρια παρουσιάζουν περισσότερη επιθετικότητα από τα κορίτσια. Η διαφορά αυτή γίνεται μεγαλύτερη με την πάροδο της ηλικίας. Το γεγονός αυτό οφείλεται τόσο σε ορμονικούς παράγοντες (ανδρογόνος ορμόνη) όσο και σε κοινωνικούς παράγοντες (διαφορετικός τρόπος ανατροφής των δύο φύλων).
- η ένταση της επιθετικής συμπεριφοράς στα αγόρια παραμένει με το πέρασμα του χρόνου

σχετικά σταθερή. Έτσι το αγόρι που στην προσχολική ηλικία έχει μεγάλο βαθμό επιθετικότητας θα συνεχίσει να είναι το ίδιο επιθετικό ως έφηβος αλλά και ως ενήλικας.

v. Τα αίτια της εκδήλωσης της βίαιης συμπεριφοράς

Η αναζήτηση των αιτίων της βίαιης συμπεριφοράς και η αντιμετώπισή της, απασχόλησε έντονα τους ερευνητές όχι τόσο γιατί αποτελεί πρόβλημα για το ίδιο το άτομο, αλλά κυρίως γιατί αποτελεί ένα κοινωνικό πρόβλημα, με σημαντικές επιπτώσεις στη λειτουργία της κοινωνίας.

Η ανθρώπινη συμπεριφορά είναι ένα περίπλοκο φαινόμενο και συχνά είναι απλοϊκό να προσπαθούμε να την ερμηνεύσουμε και να βρούμε τα αίτια εξαιτίας των οποίων εκδηλώνεται. Πολύ περισσότερο όταν έχουμε να κάνουμε με μια προβληματική συμπεριφορά. Επιπλέον συχνά τα αίτια είναι περισσότερα από ένα. Ωστόσο, είναι σημαντικό να τα γνωρίζουμε επειδή έτσι μπορούμε να βοηθήσουμε καλύτερα ένα παιδί.

Σε γενικές γραμμές οι παράγοντες εκδήλωσης προβληματικής συμπεριφοράς μπορεί να είναι οι ακόλουθοι: Παθολογικοί-Βιολογικοί, Κοινωνικοί-Οικογενειακοί, η ιδιοσυγκρασία του ατόμου (ταπεραμέντο), ψυχολογικοί, σχολικοί.

Αρχικά επικράτησε η αντίληψη που συνδέεται με το νευροφυσιολογικό μοντέλο. Αναζητήθηκαν τα αίτια σε βιολογικούς και κληρονομικούς παράγοντες. Η άποψη αυτή ενισχύονταν από την διαπίστωση της διαγενεακής μετάδοσης και της ανεξήγητης βίας σε άτομα που δεν είχαν επηρεαστεί από δυσμενείς περιβαλλοντικές συνθήκες. Τα άτομα που εμφάνιζαν επιθετική συμπεριφορά απομονωνόταν, ή δέχονταν φαρμακευτική αγωγή ή χειρουργικές επεμβάσεις.

Σήμερα οι επιστήμονες δέχονται ότι τα εγγενή στοιχεία μπορεί να δημιουργήσουν προδιάθεση στην εμφάνιση επιθετικής συμπεριφοράς, αλλά σημαντικό ρολό κατέχουν και οι περιβαλλοντικές συνθήκες.

Η διαμόρφωση των σταθερών χαρακτηριστικών ενός ατόμου θεωρείται αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης εσωτερικών (ιδιοσυγκρασιακών) και εξωτερικών (περιβαλλοντικών) παραγόντων. Οι επιδράσεις, επομένως, που δέχεται το παιδί από την οικογένεια, το σχολείο, τους συνομήλικους, τα ΜΜΕ, των κοινωνικών πιέσεων και προτύπων, συμβάλλει αποφασιστικά στη διαμόρφωση της επιθετικής συμπεριφοράς.

Πιο συγκεκριμένα, ερευνητές υποστηρίζουν, ότι οι σχέσεις που αναπτύσσει το παιδί με τους γονείς συμβάλουν αποφασιστικά στην εκτίμηση της βίαιης συμπεριφοράς. Κάποιες απ' αυτές στηρίζονται στο μοντέλο κοινωνικής μάθησης και δίνουν έμφαση στον τρόπο διαπαιδαγώγησης των παιδιών. Για την ερμηνεία επιθετικής συμπεριφοράς βασικός μηχανισμός θεωρείται η «αρνητική ενίσχυση». Οι θεωρίες μάθησης, υποστηρίζουν ότι η επιθετικότητα που εμφανίζουν τα παιδιά οφείλεται στην ενίσχυση αυτής της συμπεριφοράς. Όταν οι γονείς, εκδηλώνουν επιθετικότητα μεταξύ τους ή προς τα παιδιά, καθώς αυτοί λειτουργούν ως πρότυπα μίμησης, επηρεάζουν και τη συμπεριφορά των παιδιών τους. Επίσης όταν οι γονείς συμπεριφέρονται βίαια και αυταρχικά ή με πολύ ανοχή και ασυνέπεια, τότε τα παιδιά παρεκτρέπονται και δεν μπορούν να ελέγξουν τη συμπεριφορά τους. Οι δυσκολίες στο χειρισμό της επιθετικής συμπεριφοράς συνήθως σημαίνει μια βαθύτερη δυσκολία στις σχέσεις. Γι' αυτό πολλοί επιστήμονες επικεντρώθηκαν στην ποιότητα των σχέσεων και όχι στη συμπεριφορά.

Η ποιότητα των σχέσεων, σύμφωνα με τους οπαδούς της θεωρίας τη προσκόλλησης, αξιολογείται από τη σχέση που αναπτύσσει το παιδί με τη μητέρα του. Πιο συγκεκριμένα, το είδος της σχέσης που έχει αναπτύξει το παιδί με τη μητέρα, το ωθούν στη δημιουργία κάποιων αναπαραστάσεων και προσδοκιών από τις σχέσεις που αναπτύσσει με τους άλλους, και διαμορφώνει αντίστοιχες συμπεριφορές.

Παρόλα αυτά όμως, σύμφωνα με την ανασκόπηση των ερευνών, αυτό δεν μπορεί να ισχύει γιατί η προσκόλληση αποτελεί μόνο ένα παράγοντα από τους πολλούς που συνδέονται με την αίτια

της επιθετικής συμπεριφοράς.

Η ψυχοδυναμική θεωρία υποστηρίζει ότι η υποκειμενική εμπειρία που προκύπτει από τις σχέσεις παιδιού-γονιών είναι καθοριστική για την πορεία εξέλιξης του παιδιού. Επομένως η παρατήρηση της σχέσης του παιδιού με τους γονείς δεν είναι αρκετή για την κατανόηση της επιθετικής συμπεριφοράς. Ασυνείδητες διεργασίες και αλληλεπιδράσεις συμβάλλουν στην διαμόρφωση της δομής και λειτουργίας της προσωπικότητας. Το παιδί εκφράζει αυτό που βιώνει και όχι μόνο αυτό που παρατηρεί ή μαθαίνει. Επίσης, η αλληλεπίδραση που αναπτύσσεται μεταξύ των μελών της οικογένειας θεωρείται πολύ σημαντική. Δυσμενείς οικογενειακές σχέσεις μπορεί να επηρεάσουν την επιθετική συμπεριφορά του παιδιού, αλλά αυτό με τη στάση του επηρεάζει τον τρόπο αντίδρασης των γονιών και τα συναισθήματά τους. Διαταράσσεται η οικογενειακή γαλήνη και εμφανίζονται εντάσεις και συγκρούσεις. Γι' αυτό οι γονείς θα πρέπει να διακρίνονται για τη σταθερότητα στη στάση τους, τη δημιουργία στενής σχέσης με το παιδί και την επίβλεψή του, προκειμένου να προλάβουν τον κίνδυνο επιδείνωσης του προβλήματος κατά τη εφηβεία.

Ένας σπουδαίος παράγοντας που θεωρείται σημαντικός μετά τους γονείς για τη κοινωνικοποίηση του παιδιού είναι οι ομάδες των συνομηλίκων. Με τις σχέσεις που αναπτύσσει το παιδί με τους ομηλικούς του, δοκιμάζεται, μαθαίνοντας να λειτουργεί μακριά από τους μεγάλους, επιζητώντας την ανεξαρτησία του. Συνήθως τα επιθετικά παιδιά δυσκολεύονται να δημιουργήσουν θετικές σχέσεις με παιδιά της ίδιας ηλικίας. Η απόρριψη που δέχονται ενισχύει την επιθετικότητά τους. Η απόρριψη πολλές φορές οδηγεί τα επιθετικά παιδιά στο να αναπτύξουν σχέσεις με μικρότερης ηλικίας παιδιά ή με αλλά του περιθωρίου. Στην εφηβεία η ανάγκη ένταξης σε ομάδες αυξάνεται γι' αυτό για να γίνουν αποδεκτά συμμορφώνονται με τους κανόνες της ομάδας, τις συνήθειές της και μπορούν πιο εύκολα να οδηγηθούν σε παραπτωματικές συμπεριφορές.

Συμφώνα με τον Quaί, 1986 υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ «μη κοινωνικοποιημένης επιθετικής συμπεριφοράς» και «κοινωνικοποιημένης επιθετικής συμπεριφοράς» για να υποστηριχτεί η σημασία των σχέσεων με τις ομάδες για την εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν παιδιά που ενεργούν χωρίς την υποστήριξη μιας ομάδας αντιδρούν με ανυπακοή, αυθάδεια, έντονες εκρήξεις, καταστροφικότητα και καυγάδες με συνομηλικούς. Τα παιδιά αυτά απομονώνονται κοινωνικά και συνήθως δυσκολεύονται στις διαπροσωπικές σχέσεις. Στη δεύτερη κατηγορία τα παιδιά λειτουργούν συνήθως ομαδικά, απουσιάζουν συχνά από το σπίτι και το σχολείο και εμπλέκονται σε παραπτωματικές πράξεις. Τα παιδιά αυτά, που συνήθως αντιμετωπίζουν προβλήματα στο σπίτι ή στο σχολείο, βρίσκουν τρόπο να αισθανθούν αποδεκτά και αποτελεσματικά. Έχει διαπιστωθεί ότι η κακή σχέση με τους γονείς και το σχολείο σε συνδυασμό με την απόρριψη από τους συνομηλικούς μπορεί να οδηγήσει ένα παιδί στην ένταξη του σε μια περιθωριακή ομάδα ακόμη κι αν δεν είχε στο παρελθόν εκδηλώσει αντικοινωνική συμπεριφορά.

Το κοινωνικό περιβάλλον θεωρείται ως ένας από τους πιο καθοριστικούς παράγοντες που συμβάλλει στην ανάπτυξη της επιθετικής συμπεριφοράς.

Τα ΜΜΕ, που αποτελούν μια μεταβλητή του κοινωνικού περιβάλλοντος, γεννούν επιθετική συμπεριφορά. Και αυτό γιατί παραπληροφορούν τα παιδιά, προσανατολίζοντάς τα σε καριέρα εύκολου κέρδους και στον καταναλωτισμό, κάνοντάς τα παθητικούς δέκτες πληροφοριών και διαμορφώνοντας έτσι τη σκέψη και τη συμπεριφορά τους. Το πρόβλημα της τηλεοπτικής βίας είναι ένα ανησυχητικό φαινόμενο, δεδομένου ότι τα παιδιά δεν βλέπουν μόνο παιδικές εκπομπές, αλλά παρακολουθούν κι αυτές που απευθύνονται στους ενήλικες. Στα τηλεοπτικά προγράμματα οι βιαιότητες παρουσιάζονται με πολύ μεγαλύτερη συχνότητα από ότι στην πραγματική ζωή. Όσο αφορά τις συνέπειες της τηλεοπτικής βίας στα παιδιά, έχουν διαμορφωθεί δυο διαφορετικές θέσεις. Η πρώτη είναι Φρουδικής έμπνευσης και υποστηρίζει ότι η παρακολούθηση των σκηνών βίας παίζει ρόλο «κάθαρσης». Το παιδί ταυτίζεται με τον επιθετικό ήρωα και ζει μαζί του τις

βίαιες πράξεις που το ίδιο δεν θα τολμούσε να κάνει. Με το τρόπο αυτό αποκαθαίρετε από τις επιθετικές ορμές.

Η δεύτερη θέση θεωρεί ότι η επιθετικότητα είναι μια αντιδραστική συμπεριφορά που μαθαίνεται. Είναι το αποτέλεσμα της κοινωνικής μάθησης με την παρατήρηση και τη μίμηση. Η παρατήρηση της βίαιης συμπεριφοράς στη τηλεόραση, αυξάνει τις πιθανότητες εκδήλωσης της επιθετικής συμπεριφοράς από το παιδί-παρατηρητή.

Έρευνες απέδειξαν την αποφασιστική συμβολή της τηλεόρασης στην ενίσχυση της επιθετικής συμπεριφοράς, ιδιαίτερα στη πρώιμη ηλικία, ανάλογα με την ποσότητα του χρόνου παρακολούθησης και της ποικιλίας των θεμάτων της, με εντονότερα συμπτώματα στα αγόρια από ότι στα κορίτσια. Τα επιθετικά παιδιά προτιμούν τα τηλεοπτικά προγράμματα με περιεχόμενο βίας η οποία τους επιβεβαιώνει, ότι η συμπεριφορά τους είναι πρέπουσα και τους διδάσκει νέες καταναγκαστικές μεθόδους τις οποίες προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν στις αλληλεπιδράσεις τους με τους άλλους.

<<Η τηλεοπτική βία φαίνεται να κάνει τα παιδιά πιο ανεκτικά στην επιθετικότητα των άλλων παιδιών, λιγότερο συναισθηματικά ή λιγότερο αρνητικά απέναντι στη βία>>. (Κολιάδης, 1997)

Εκτός από την τηλεόραση θα αναφερθούμε, και στην ενίσχυση της επιθετικής συμπεριφοράς, μέσω της ανάγνωσης έντυπων περιοδικών που προβάλλουν επιθετικά πρότυπα. Τα ΜΜΕ, μπορούν να συμβάλλουν αποφασιστικά στη ενίσχυση ή καταστολή της επιθετικής συμπεριφοράς. Η δύναμή τους πηγάζει από τον τρόπο χρήσης τους. Γι' αυτό οφείλουμε να εφοδιάσουμε το παιδί με τον κατάλληλο τρόπο ανάγνωσης, με τα αναγκαία ερμηνευτικά μέσα ώστε να προσλαμβάνει τις σκηνές βίας με τρόπους που αποκλείουν τη βία σαν πρότυπο συμπεριφοράς. Επίσης είναι κοινά αποδεκτό ότι τα ερεθίσματα που δέχονται τα παιδιά φιλτράρονται από κοινωνικούς, πολιτισμικούς και οικογενειακούς παράγοντες. Η επίδρασή τους, εξαρτάται από τις αξίες που επικρατούν στο συγκεκριμένο περιβάλλον και τις ανάγκες που έχουν τα ίδια τα παιδιά. Η έξαρση της βίας και της εγκληματικότητας, που στις μέρες μας έχει πάρει ανησυχητικές διαστάσεις, αποδίδεται κατά μεγάλο μέρος στις συνθήκες ζωής τις οποίες ζούμε.

Σύμφωνα με την άποψη του Ρεϊμόν-Ριβιέ (1989) η κοινωνική μοναξιά στα πλαίσια της ζωής στην πόλη, οι αντίξοες συνθήκες εργασίας και ζωής, η κρίση του Θεσμού της οικογένειας, η έλλειψη προτύπων και η ανατροπή των κοινωνικών αξιών είναι σοβαροί λόγοι που κάνουν τα παιδιά νευρικά, ανασφαλή, ανικανοποίητα. Οι έντονες πιέσεις που δέχονται σήμερα οι νέοι, τους ωθούν να εκφραστούν με βίαιο τρόπο και πολλές φορές τους οδηγούν στην αναζήτηση διεξόδων σε αντικοινωνικές ή αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές. Ωστόσο οι κοινωνικές αντιξοότητες μπορεί να δυσχεραίνουν την διαδικασία προσαρμογής και κοινωνικής ένταξης, δεν αρκούν όμως από μόνες τους για να ερμηνεύσουν την προβληματική συμπεριφορά κάποιων παιδιών που ζουν κάτω από παρόμοιες συνθήκες με άλλα παιδιά. Γι' αυτό θα πρέπει να συνυπολογίζονται πολλοί παράγοντες στην απόδοση της αιτιολογίας. Όπως η δυσκολία των ιδίων των γονέων να προσαρμοστούν στις κοινωνικές συνθήκες, οι διαπροσωπικές σχέσεις, η απουσία υποστηρικτικών δομών ή προσώπων.

Το σχολείο θεωρείται ως ένας εξίσου σημαντικός παράγοντας, που συμβάλει στην εμφάνιση, εξέλιξη ή άμβλυνση της επιθετικής συμπεριφοράς.

Η αξιολόγηση των μαθητών από το δάσκαλο με μοναδικό κριτήριο τη σχολική επίδοση και την ανταπόκριση του στο σχολικό πρόγραμμα, που σημαίνει για αυτούς ρυθμίσεις και θεσμοθετημένες προσδοκίες του κοινωνικού συνόλου, τους κατατάσσει σε κατηγορίες <<καλοί>> και <<κακοί>> μαθητές. Μ' αυτό τον τρόπο αγνοείται η συνολική προσωπικότητα των μαθητών και προκαλείται η επιθετική τους αντίδραση προς το δάσκαλο. Μετά την κατηγοριοποίηση, ακολουθεί η απονομή στερεότυπων στο μαθητή όπως <<τεμπέλης>>, για να προχωρήσει τελικά στο στιγματισμό και στην περιθωριοποίηση στα πλαίσια τη σχολικής τάξης. Κάτω από αυτές τις συνθήκες οι μαθητές

συσπειρώνονται σε ομάδες και επιδίδονται σε πράξεις απόκλισης και επιθετικότητας, παίρνοντας εκδίκηση για την επιθετικότητα του δάσκαλου. Νιώθουν ικανοποίηση που καταφέρνουν να μειώσουν το κύρος του στην τάξη και να τον εκνευρίσουν.

Οι παράγοντες που αναφέρθηκαν δεν επιδρούν μεμονωμένα στη συμπεριφορά των παιδιών. Δρουν αλληλεπιδραστικά κι έχουν διαφορετική βαρύτητα ανάλογα με την ηλικία του παιδιού και τον τρόπο που αφομοιώνει τα διάφορα ερεθίσματα που προέρχονται από το περιβάλλον του. Για να ερμηνευτεί η βίαιη συμπεριφορά των παιδιών θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ο ψυχικός-ψυχολογικός παράγοντας. Τα παιδιά κάτω από τις ίδιες συνθήκες διαπαιδαγώγησης ή κοινωνικού περιβάλλοντος αντιλαμβάνονται και ερμηνεύουν τα ερεθίσματα με διαφορετικό τρόπο και αναπτύσσουν διαφορετικές μορφές αντίδρασης-συμπεριφοράς.

Συμφώνα με τον CharlesConfer οι βασικές ψυχολογικές ανάγκες που μας χαρακτηρίζουν είναι οι έξης:

Η ανάγκη να ανήκουμε κάπου: Θέλουμε να έχουμε γύρω μας ανθρώπους που να αναγνωρίζουν τα διάφορα γνωρίσματα και χαρακτηριστικά που κάνουν τον καθένα μας διαφορετικό από τους άλλους, κα μας προσδιορίζουν ως άτομα. Ταυτόχρονα, μας είναι απαραίτητο να μας αποδέχονται (με αυτά τα ιδιαίτερα γνωρίσματα που διαθέτουμε) έτσι, όπως ακριβώς είμαστε.

Η ανάγκη να ακουγόμαστε: υποδηλώνει ότι είναι σημαντικό για εμάς να σέβονται οι άλλοι αυτά που λέμε. Οι θέσεις μας χρειάζονται να αναγνωρίζονται, έτσι ώστε να είμαστε σε θέση να δεχτούμε ότι οι ιδέες αυτές αποτελούν σημείο διαφοράς μας από μερικούς ή ότι ασκούν επίδραση σε κάποιους άλλους.

Η ανάγκη να είμαστε ελεύθεροι: έχει ως πυρήνα της το αίσθημα ότι ελέγχουμε τον εαυτό μας, ότι είμαστε, δηλαδή, ικανοί να κάνουμε επιλογές και να παίρνουμε αποφάσεις για πράγματα που μας αφορούν.

Ο λόγος που δίνεται ιδιαίτερη σημασία στις βασικές ψυχολογικές ανάγκες είναι ότι μεγάλο μέρος των ενεργειών και των πράξεων σχετίζονται με τις ανάγκες αυτές και με τον τρόπο που τις ικανοποιούμε. Καθώς μεγαλώνουμε δοκιμάζουμε διάφορους τρόπους, που θα μας βοηθήσουν να αποκτήσουμε αυτό που θέλουμε. Ορισμένες φορές κάποιοι άνθρωποι επιλέγουν την επιθετική συμπεριφορά, για να ικανοποιήσουν τις βασικές τους ανάγκες.

Εν κατακλείδι, για να γίνει κατανοητή η βίαιη συμπεριφορά θα πρέπει να εκτιμηθεί ο συνδυασμός αυτών των παραγόντων αλλά και η διεργασία των ερεθισμάτων που προσλαμβάνονται από τα παιδιά. (Κοντοπούλου Μ. 2000)

vi. Τρόποι αντιμετώπισης:

Δεν υπάρχουν συγκεκριμένοι κανόνες για την αντιμετώπιση της επιθετικής συμπεριφοράς των παιδιών παρά μόνο κάποιες στρατηγικές οι οποίες πρέπει να είναι εξατομικευμένες, ευέλικτες και να εμπεριέχουν εφευρετικότητα και κατανόηση των βαθύτερων αιτιών που κάνουν το παιδί ευερέθιστο και επιθετικό.

Η καλύτερη αντιμετώπιση απέναντι στις εκρήξεις θυμού είναι η αδιαφορία και η ήρεμη καθοδήγηση και συμβουλή. Οι γονείς καλό είναι να παρατηρούν το παιδί συστηματικά, ώστε να εντοπίζουν την έναρξη των αρνητικών συναισθημάτων του και αυτό επειδή ο χειρισμός των συναισθημάτων γίνεται ευκολότερος όταν βρίσκονται σε χαμηλή ένταση. Με αυτό τον τρόπο θα μπορούν να ηρεμήσουν το παιδί αφού αποδεχτούν τα συναισθήματα που εκείνο νιώθει και έτσι και το παιδί με τη σειρά του θα μπορέσει να μάθει να διαχειρίζεται σταδιακά τα συναισθήματα και να ηρεμεί μόνο του τον εαυτό του. Σημαντικό είναι οι γονείς να μπορούν να αναγνωρίσουν το συναίσθημα του παιδιού πίσω από την επιθετική συμπεριφορά και να το βοηθούν να το ελαττώσει.

Θα πρέπει όμως να γίνεται σαφές ότι κάποιες συμπεριφορές δεν μπορούν να είναι αποδεκτές. Θα πρέπει να βοηθήσουν το παιδί να κατανοήσει ότι το πρόβλημα δεν είναι αυτό που νιώθει αλλά ο τρόπος που το εκφράζει.

Η απομάκρυνση από το ερέθισμα (time out) που προκαλεί άγχος στο παιδί και ενισχύει την επιθετική του συμπεριφορά, είναι δυνατό να επαναφέρει το παιδί σε μία πιο ήρεμη συναισθηματική κατάσταση. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα παιδιά για να τραβήξουν την προσοχή του γονέα ή του άλλου προσώπου, δίνουν «παραστάσεις» επιθετικής συμπεριφοράς: στριγκλίζουν, σπάνε πράγματα, γρονθοκοπούν τους άλλους. Η απομάκρυνσή τους σε άλλο χώρο γίνεται για να απομακρυνθούν από την εστία της έντασης και να ηρεμήσουν.

Οι αυστηρές τιμωρίες και κυρίως η σωματική τιμωρία έχουν ακριβώς τα αντίθετα αποτελέσματα από αυτά που αναμένονταν. Ο γονέας αποτελεί πρότυπο, επομένως ένας γονέας που τιμωρεί αποτελεί αρνητικό πρότυπο. Χρειάζεται οριοθέτηση, πολύ συζήτηση και επικοινωνία των γονιών με τα παιδιά. Πρέπει το παιδί να κατανοήσει γιατί οι κανόνες είναι σημαντικοί. Επίσης πρέπει να υπάρχουν μικρές ανταμοιβές για να επιβραβευτεί η καλή συμπεριφορά. Αν πραγματικά χρειαστεί τιμωρία, μπορεί να χρησιμοποιηθεί η τεχνική της στέρησης.

Το πιο σημαντικό, είναι τόσο οι αμοιβές όσο και οι τιμωρίες να εφαρμόζονται τη σωστή στιγμή και να κρατάνε πάντα το λόγο τους. Ιδανικός χρόνος και για τα δύο είναι αμέσως μετά την πράξη του παιδιού. Πριν μπει κάποια τιμωρία πρέπει να υπάρχει πάντα η προειδοποίηση και οι απειλές να είναι ρεαλιστικές, αλλιώς δεν θα δοθεί σημασία. Πρέπει να τηρούνται οι κανόνες της αμοιβής και της τιμωρίας.

vii. Συμπεράσματα-Επίλογος

Με βάση όλα όσα προαναφέρθηκαν συμπεραίνουμε ότι η επιθετική συμπεριφορά είναι μια αντίδραση του ατόμου, και όχι επιλογή, που οφείλεται σε ανεπάρκειες σε ένα ή περισσότερα επίπεδα.

Η σωστή στάση απέναντι στα άτομα που εμφανίζουν επιθετική συμπεριφορά συμβάλει στο εύκολο εντοπισμό της αιτίας που οδηγεί το άτομο σε τέτοια μορφή αντίδρασης, και στη κατάλληλη κάθε φορά παρέμβαση από την πλευρά της οικογένειας, του σχολείου και της ευρύτερης κοινωνίας. Η απόδοση ευθυνών και η απόρριψη από την κοινωνική ομάδα, οδηγεί στη δημιουργία περισσότερων προβλημάτων τόσο σε ατομικό επίπεδο όσο και σε κοινωνικό.

Οι έγκυρες και προληπτικές παρεμβάσεις, από την προσχολική ακόμη ηλικία, μπορούν να μειώσουν σε μεγάλο βαθμό τους παράγοντες επικινδυνότητας που συμβάλουν στην εμφάνιση των προβλημάτων συμπεριφοράς. Λέγοντας πρόληψη εννοούμε τις κοινωνικές παραμέτρους, το οικογενειακό πλαίσιο και την έγκαιρη αντιμετώπιση των προβλημάτων που εμφανίζονται σε μικρή ηλικία.

Στα πλαίσια του σχολείου, όσον αφορά την επιθετικότητα, τα παιδιά πρέπει να βιώσουν, όπως και οι μεγάλοι, αρνητικά συναισθήματα και το ότι μπορούν να θυμώσουν, ανάλογα, και να το παραδεχτούν κιόλας. Η επιθετικότητα σε αυτή την ελεγχόμενη μορφή βγαίνει από τα όρια του γενικά απαγορευμένου γίνεται αποδεκτή, και κάτι που το χειρισμό της μπορούμε να τον διδαχτούμε. Επίσης όλες οι αναγνωρισμένες αξίες, της κοινωνίας, για τις οποίες αγωνίζεται ο

άνθρωπος χρειάζονται μια ορισμένη επιθετικότητα, προκειμένου να υπερβούν εσωτερικές και εξωτερικές αντιστάσεις. Η επιθετικότητα μπορεί να μετατραπεί και σε θετική αναμέτρηση με τον εαυτό μας, με τους άλλους ή με υλικά πράγματα.

Η βία και ο επιθετικός εκφοβισμός δεν πρέπει να αναγνωρίζονται και να ανταμείβονται, καθώς επίσης πρέπει να απορριφθούν και οι επιθετικές τιμωρίες ενός παιδιού. Παρόλα αυτά ορισμένες φορές, όταν οι προκλήσεις το απαιτούν, μια άκαμπτη και ασυμβίβαστη οριοθέτηση αποτελεί πράξη αναπόφευκτης παιδαγωγικής επιθετικότητας.

Σε ορισμένες περιπτώσεις όταν η επιθετική συμπεριφορά είναι έντονη και συχνή και αποτελεί κύριο σύμπτωμα, θα πρέπει να διαφοροποιείται η σοβαρότητα του προβλήματος ανάλογα με το πόσο ακραίες είναι οι εκδηλώσεις της, τότε εμφανίζεται, ποιος ενοχλείται από αυτές και τι επιπτώσεις έχει πάνω στο ίδιο το παιδί. Θα πρέπει να εντοπιστεί αν η συμπεριφορά αυτή είναι γενικευμένη ή αν εμφανίζεται σε

συγκεκριμένο περιβάλλον κάθε φορά και να αναζητηθούν οι αιτίες. Θα πρέπει να διερευνηθεί το επίπεδο ωριμότητας του παιδιού και ο τρόπος που αισθάνεται, τις επιπτώσεις της επιθετικότητας (χρήση ανώριμων μηχανισμών άμυνας: προβολή, άρνηση, ενοχές κ.α. αποδοχή ή απόρριψη από την ομάδα). Θα πρέπει να διερευνηθούν οι συνθήκες του περιβάλλοντος μέσα στις οποίες μεγαλώνει το παιδί. Γιατί σύμφωνα με έρευνες, όταν τα παιδιά μεγαλώνουν μέσα σε δύσκολες συνθήκες αντιδρούν με ανεξέλικτη επιθετικότητα.

Καθ' όλη τη διάρκεια κοινωνικοποίησης των παιδιών, είναι σημαντικό να ενισχύεται τόσο η εκτόνωση όσο και ο αυτοέλεγχος. Το παιδί που καταπνίγει τις επιθετικές του εξορμήσεις εκφράζεται έμμεσα με διάφορες μορφές όπως π.χ. χαμηλή επίδοση, εξάρτηση κ.α. Η έκφραση και ο έλεγχος της επιθετικότητας συμβάλλουν αποφασιστικά στην επιτυχημένη προσαρμογή του ατόμου μέσα στην κοινωνία.

Σε ένα γενικότερο επίπεδο, οι γονείς είναι καλό να βοηθούν το παιδί τους, ώστε να ενισχύσει την αυτοεκτίμησή του, να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες σύμφωνα με τις δυνατότητες της ηλικίας του, να νιώθει ελεύθερο και σίγουρο, ώστε να εκφράζει τη γνώμη του και τις απόψεις του, να αισθάνεται όμορφα με τον εαυτό του, να αυξήσει την κοινωνικότητά του, να επιλέγει να συναναστρέφεται και να κάνει παρέα με παιδιά που το εκτιμούν και τα εκτιμάει και να γνωρίζει πως μπορεί να λύνει τις όποιες διαφωνίες και παρεξηγήσεις, σε ένα όμορφο και ήρεμο περιβάλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ- ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- ✓ <http://www.inpatra.gr/forum/praktika/ptixiakes/balili/theoria24.php>
- ✓ <http://www.hospkorinthos.gr/docs/bullying.pdf>
- ✓ <http://www.antibullying.gr/hlektronikos-ekfovismos/ti-einai-o-hlektronikos-ekfovismos.html>
- ✓ <http://nefeli.lib.teicrete.gr/browse2/seyp/ker/2009/KarkanakiMelpo,KaffetziPolyxeni/attached-document-1279269634-544117-20435/Karkanaki2009.pdf>
- ✓ http://psuxilogos.blogspot.gr/2013/09/blog-post_18.html
- ✓ http://dim-london.europe.sch.gr/greeksitefiles/uploads/4/0/9/3/4093022/peristatika_ekfovismou.pdf
- ✓ www.antibullyingnetwork.gr/page.aspx?id=104&
- ✓ http://blogs.sch.gr/kyriakou/files/2013/02/sxolikos_ekfovismos.pdf
- ✓ http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CE%B5%CE%BA%CF%86%CE%BF%CE%B2%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82
- ✓ http://www.etlab.eu/files/ethnikh_strathgikh.pdf
- ✓ http://lyk-moudr.les.sch.gr/portal/images/stories/Bullying_Final.pdf
- ✓ <http://www.kosmosxorispolemous.gr/wp-content/uploads/vivliothiki/ekpaidefsh/sxolikos-ekfovismos.pdf>
- ✓ http://paidagwgos.blogspot.gr/2011/08/blog-post_20.html
- ✓ <http://www.babyspace.gr/Article/epithetikotita-parembasi/188-4064.html>
- ✓ <http://tvxs.gr/news/ygeia/i-epithetikotita-toy-paidioy-sto-sxoleio-kai-stin-oikogeneia-toy-mixail-bernadoy>
- ✓ <http://www.bullyingandcyber.net/el/orismos/>
- ✓ <http://www.ygeianews.gr/section/paidi/content/giati-ta-paidia-ginontai-epithetika>
- ✓ http://www.eligast.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=1323:-a-&catid=14:2011-12-01-20-42-17&Itemid=34
- ✓ Βιβλίο: Πειστικός λόγος